

Uudised

Hea klient!

Alanud aasta on Jõudluskontrolli Keskusele juubeliaasta. Kui eelmisel aastal möödus 15 aastat Jõudluskontrolli Keskuse moodustamisest, siis 2009. aastal täitub 100 aastat Eesti esimese jõudluskontrolli organisatsiooni loomisest. Karjakontrolli tehti üksikutes taludes ja mõisates juba 19. sajandi lõpul, kuid 1909. aasta 8. märtsil otsustati asutada Väandra Põllumeeste Seltsi juurde karjakontrolli osakond. Esimene kontrollring alustaski tööd 1. mail 1909. aastal Hans Virkuse eestvõttel. Eesti esimeseks kontrollassistendiks sai Soomes õppinud Ernst Tomingas.

Selline on põgus tagasivaade jõudluskontrolli algusele Eestis.

Julgen lubada, et kõigil huvilistel on võimalik selle aasta vältel jõudluskontrolli ajaloost rohkem lugeda. Esimest meenutuskildu on võimalik lugeda juba käesoleva infolehe viimaselt leheküljelt.

Täna kõiki neid, kes vastasid meie üleskutsele kirjutada oma mälestusi jõudluskontrolli tegemisest! Oma meenutused on Jõudluskontrolli Keskusesse saatnud Virve Aasna, Laine Domberg, Hilda Ilves, Virve Lehtma, Maret Luhari, Elvi Martinson, Milli Metsaots, Krista Murumägi, Ervin Piirsalu, Valdur ja Vilma Rauniste, Leelo Seebold, Liivi Sepp ja Silvia Sutt. Lisaks meenutustele on meile saabunud ka vanu fotosid ja dokumente.

Prægustes oludes on paslik meenutada, et meie loomapidajad on teinud jõudluskontrolli ka varasematel majanduslikult raskematel aegadel, vaatamata valitsevale riigikorraale. Jõudluskontrolli saja-aastane ajalugu annab tuge nii loomapidajatele kui JKK töötajatele.

Soovin kõikidele Jõudluskontrolli Keskuse klientidele head uut aastat!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Esimesed vasikad said elektroonilise kõrvamärgi

Detsembris märgistati esimesed vasikad Eestis elektroonilise kõrvamärgiga. EMÜ Märja katsefarmi lehmvasikad identifitseeritakse nüüd sünnijärgselt märgipaariga, milledest üks on tavaline ning teine elektroonilist transpondrit sisaldav nõobikujuline kõrvamärk.

Märja katsefarmis täidab elektrooniline kõrvamärk ka praktilist otstarvet – DeLavali vasikate jootmisseade identifitseerib vasika kõrvamärgi abil ning annab igale vasikale temale ette nähtud koguse. Jääb ära vajadus osta vasikatele respondriga kaelarihmad ning loomi on võimalik nii jootmisel kui edaspidi sorteerimisel, kaalumisel, lüpsiplatsil jne identifitseerida vaid ühe numbriga – registrinumbriga.

Elektroonilised kõrvamärgid võeti 2007. a lisamärgina kasutusele AS Tartu Agro Vorbuse farmis, kus kaelaskantava respondri asemel identifitseeritakse lehm lüpsiplatsil kõrvamärgi abil.

Maailmas kogub elektrooniliste kõrvamärkide kasutamine üha enam populaarsust.

Liisu ja e-PRIA koostöö

Lihaveiste programm Liisu võimaldab nüüd esitada sündmusi korraga JKKsse ja PRIAsse. Koos esitada saab poegimise ja väljamineku andmeid.

Poegimise sisestamisel tuleb täiendavalt anda märgistamise kuupäev, et vasikate märgistamist saaks esitada ka PRIAsse.

Elusmüügi korral peab sisestama lisaks kuupäevale looma uue omaniku JKK kliendikoodi ja valima uue ehitise registri numbriga. Muu väljamineku korral tuleb lisaks täita tapmise koht ja tapmise tüüp, kui pole tegemist kadumise või hukkamisega. Salvesta-nupu vajutamisel analüüsitakse andmed, tehakse täiendused JKK andmebaasis ja ettevalmistused PRIAsse edastamiseks.

Kõike eelnevat saab teha kasutajanimel või ID-kaardiga Liisusse sisenedes.

PRIAsse edastamine toimub uuel leheküljel, kus saab valida, milliseid andmeid soovetakse saata. PRIAsse saab saata ainult ID-kaardiga Liisus olles. Kui vastus saatmisele on positiivne, tuleb need dokumendid e-PRIAS kinnitada.

E-arve laialdasse kasutusse!

Paberile trükitud arve asemel on võimalik saada arve oma e-posti aadressil. See annab võimaluse JKKl saata arve otse raamatupidajale, mitte koos jõudluskontrolli tulemustega farmi. Eriti mugav on teenust kasutada loomapidajal, kelle raamatupidamine asub farmiga võrreldes teises asukohas.

Piimaveisekasvatajatel on e-arve tellimiseks järgmised võimalused:

1. Vissukese kasutajad saavad arve saaja e-posti aadressi registreerida lingil **Seaded** → **eArved**, pannes kirja e-posti aadressi ning kasutaja nime.

2. Arve saaja e-posti aadressi saavad registreerida ka JKK zootehnika spetsialistid maakondades ning JKK andmetöötlusosakond (sooviavaldus saata e-posti aadressil keskus@jkkkeskus.ee).

Registreeritud e-posti aadressi omanik saab JKKlt teate elektroonilise arve tellimise kohta. Kirjas on ka näidatud, kes aadressi registreeris. Vajadusel on võimalik e-arve saajat edaspidi muuta.

Lihaveisekasvatajad saavad praegu e-arve tellida läbi JKK, saates sellekohase soovi aadressil keskus@jkkkeskus.ee.

E-arveid väljastab JKK nii jõudluskontrolli teenuse kui kõrvamärkide eest.

Lisa "Koondaruande"

Veebruaris saavad kliendid, kes on tellinud "Koondaruande" täiendavalt uue trükise "Karjade võrdlus". See koosneb kahest graafikust, millest ühel on tulemused võrrelduna kõigi ülejäänud karjadega ning teisel võrrelduna karjadega, mis asuvad samas suurusgrupis. Joonised on jaotatud: tulemused, mida saab panna skaalale "halvim-parim" ning näitajad, mille puhul on tulemused reastatud väikseimast väärtusest suurima väärtuseni. Graafikute kõrvale on toodud ka halvim/madalaim ning parim/suurim tulemus, karja enda tulemus ning vastavalt Eesti keskmine või suurusgrupi keskmine tulemus.

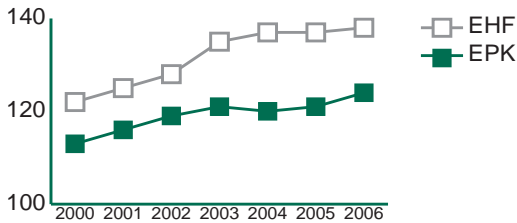
Uute näitajatena on trükisel lehmade toodang elupäeva kohta, toodang esimesel, teisel ning hilisematel laktatsioonidel ja lehmikute %, kes on karjast välja läinud vanuses kuni 6 kuud ning üle 6 kuud.

Karjade võrdlus tehakse aasta- ja poolaasta tulemuste põhjal.

Täiendav informatsioon pullide valimisel: sigivuse ja tootliku ea aretusväärtused

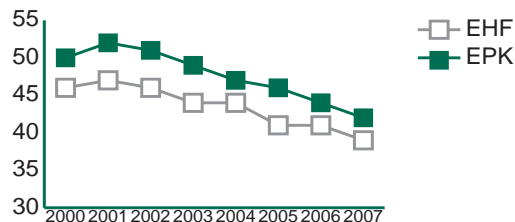
Lehmade piimatoodangu kasvuga kaasnevaks negatiivseks ilminguks on sigimisvõime langusest tingitud uulüpsiperioodi pikkuse (joonis 1) ja poegimisvahemiku suurenemine. Poegimisvahemiku pikenedes suurenevad kulutused söötmisele, seemendustele ja ravile ning väheneb vasikate müügist saadav tulu. Enamasti ei kata täiendavast piimatoodangust saadav tulu neid kulusid.

Joonis 1. Uulüpsiperioodi pikkus UPP poegimisaasta järgi.

Paljude aastate jooksul on ahtrus lehmade väljamineku üks peamine põhjustaja (rohkem kui 20% väljaminekutest), lühendades lehmade tootlikku iga (joonis 2). Märgime, et lehma tootlik iga tähisega LTI on vahemik esimesest poegimisest kuni väljaminekuni.

Joonis 2. Lehmade tootlik iga LTI väljamineku aasta järgi

Esitatud negatiivsete ilmingute ohjeldamiseks on paljude maade lüpsikarja aretuses juba aastaid kasutusel mitmed taastootmistunnuste aretusväärtused. Nende olulisust rõhutab asjaolu, et alates 2004. aastast toimub pullide rahvusvahelises hindamises regulaarselt tootliku ea, poegimiskerguse ja surnultsünni ning 2007. a veebruarist alates ka emapoolse sigivuse tunnuste hindamine. Eestis avaldati esimene taastootmistunnuste aretusväärtus 2008. a augustis ja selleks tunnuseks oli tiinestumine esimesest seemendusest ehk kordusseemenduse puudumine esmaseemenduse järel 56 päeva jooksul tähistusega N56.

2009. a jaanuari hindamistulemustes on aga tehtud kaks muudatust: Jõudluskontrolli Keskuse kodulehe pullide üldaretusväärtuse lehel avaldatakse N56 asemel suhteline sigivuse aretusväärtus SGAV ja täiendavalt tootliku ea suhteline aretusväärtus STAV. Järgnev on nende aretusväärtuste lühike tutvustus.

Sigivustunnuste aretusväärtuse hindamiseks kasutati kahe tunnusega BLUP loomamudelit, kus N56 kõrval oli teiseks aretustunnuseks taastumisperiodi pikkus TPP (vahemik poegimisest esimese seemenduseni päevades). Valitud tunnuste eeliseks teiste sigivustunnustega (seemenduste arv tiinestumiseks, uulüpsiperioodi pikkus, poegimisvahemiku pikkus) võrreldes on aretusväärtuse varajane teadasaamine, põhiliseks puuduseks osutus aga N56 aretusväärtuse ebaselge majanduslik mõju. Geneetiline korrelatsioon kahe hinnatava aretustunnuse vahel ei ole aretajale soodne – lühikese taastumisperiodiga kaasneb reeglina halb tiinestumine, ja vastupidi. Seega jääb ühe või teise või mõlema aretusväärtuse avaldamisel sageli selgusetuks, millise pulli kasutamine aretuspullina on aretajale majanduslikult kasulik. Probleemi

kirjeldamiseks on tabelis 1 esitatud nelja tuntud pulli sigivuse suhtelised aretusväärtused SN56 ja STPP ning nende tütarde keskmine uulüpsiperioodi pikkus UPP kui majandusliku kasulikkuse väljendaja.

Tabel 1. Sigivuse suhtelised aretusväärtused ja keskmine uulüpsiperioodi pikkus

Pulli nimi	SN56	STPP	UPP (päevades)
B.B.JACO	88	107	135
E.LAMBRO	124	80	148
BELLWOOD	104	102	144
FRELLO	68	131	138

Ebaselgus aretusväärtuste tõlgendamisel ajendas sigivuse geneetilist hindamist täiendama. Hindamismudelisse lisati kolmas aretustunnus – seemendusperiodi pikkus SPP (vahemik esimesest seemendusest tiinestava seemenduseni päevades). TPP ja SPP summa on uulüpsiperioodi pikkus UPP ja nende tunnuste aretusväärtuste summa on uulüpsiperioodi pikkuse aretusväärtus. Kahe aretustunnuse kasutamise eeliseks uulüpsiperioodi pikkuse aretusväärtuse hindamisel on asjaolu, et tunnustevahelise geneetilise korrelatsiooni alusel saame esialgse SPP aretusväärtuse juba TPP ja N56 andmete olemasolul. Tiinestava seemenduse kui täiendava informatsiooni lisandumisel (sageli alles järgmise poegimisega) tunnuste aretusväärtus täpsustub. Sarnaselt on läbi paljude aastate toimunud jõudlustunnuste aretusväärtuse hindamine, kus algul ainult esimese laktatsiooni andmete alusel hinnatakse ka teise ja kolmanda laktatsiooni tunnuste aretusväärtust.

Pullide uulüpsiperioodi pikkuse suhtelise aretusväärtuse ja nende tütarde keskmine uulüpsiperioodi pikkuse UPP vahel on keskmisest tugevam geneetiline korrelatsioon (tabel 2).

Tabel 2. Pullide UPP suhtelise aretusväärtuse ja tütarde keskmine UPP vaheline korrelatsioon pullidel, kellel on hindamises vähemalt 50 tüdarta

Tõug	Pullide arv	Korr.
EPK (+RH)	266	-0.57
EHF	459	-0.58

Mida suurem on uulüpsiperioodi pikkuse suhteline aretusväärtus, seda lühem on tema tütarde uulüpsiperioodi pikkus ja seega ka poegimisvahemik karjakaaslastega võrreldes (tabel 3). Kui tootjale on lühem UPP majanduslikult kasulik, siis UPP suhtelist aretusväärtust kasutades saab ta sobivaid aretuspulle vastavalt valida.

Tabel 3. UPP suhteline aretusväärtus SUPP ja tütarde keskmine UPP valitud pullidel

Pulli nimi	Tüt.arv	SN56	STPP	SSPP	SUPP	UPP _{teg}
LAMBERG	4501	104	110	117	115	127
CEDRIC	4140	99	114	110	114	128
B.B.JACO	7437	88	107	98	103	135
P.JAAP	4822	100	96	98	96	137
D.R.LUTZ	373	103	89	89	87	141
E.LAMBRO	3106	124	80	90	82	148
CELS	2386	112	75	79	74	149

Sigivustunnuste aretusväärtuse hindamine ja avaldamine toimub sarnaselt teiste aretustunnustega kolm korda aastas. Uulüpsiperioodi pikkuse suhtelist aretusväärtust käsitletakse

kui sigimisvõimet üldistavat aretusväärtust tähisega SGAV (Suhteline siGivuse AretusVäärtus). SGAV avaldatakse koos pulli üldaretusväärtusega kui täiendav geneetiline informatsioon pulli kohta. Sarnaselt SKAVga on eesti punase karja aretuses kasutatud punasekirju holsteini pullide SGAV arvatud ka EPK baasil. (Eelnevalt samal teemal: JKK Sõnumid nr 16, jaanuar 2008)

Piimatootmise efektiivsuse suurendamise oluliseks teguriks on lehmade tootlik iga.

Lehmade pikem tootlik iga võimaldab vähendada karja uuendamise kulusid, sest vähem loomi on tarvis asendada. Viimane omakorda võimaldab suurendada valiku intensiivsust. Lisaks võimaldab pikem tootlik iga suurendada toodangut, kuna karjas on suhteliselt rohkem täiskasvanud lehma. Tunnuse tootlik iga aretusväärtuse hindamine on eriline seetõttu, et hindamise hetkel on paljud loomad karjas ja pole teada nende karjas püsimise aeg. Lineaarset hindamismudelit kasutades saab jõudluse, udara tervise, välimiku jt aretustunnuste väärtuse hinnata lehma esimese laktatsiooni jooksul, tootliku ea aretusväärtuse aga alles looma väljaminekul. Lihtsustatud käsitluses võib öelda, et pulli tootliku ea aretusväärtuse saab teada siis, kui enamus tema tütardest on karjast välja viidud.

Sobivaks vahendiks tootliku ea geneetilisel hindamisel on paljuski aretajate vajadustest lähtuv V. Ducrocqi ja J. Sölkneri loodud tarkvara “*Survival Kit*”. Programmiga saame analüüsida andmeid, mis mõõdavad aega mingi ettemääratud sündmuse toimumiseni. Hinnatakse, milline on looma karjast väljalangemise risk enne määratud sündmust.

Eestis hinnatakse pulli tütarde karjast väljalangemise riski enne 7. laktatsiooni algust. Riski hindamisel arvestatakse ajas muutumatute ning ajas muutuvate efektidega. Ajas muutumatud efektid on tõug, esimese poegimise aeg, poegimisvanus ja juhusliku efektina isa ja emaisa. Ajas muutuvad efektid on kari*aasta, lehma piimatoodangu erinevus karjakaaslastest igal laktatsioonil, laktatsioon*lüpsipäevade arv (30. päev, 150. päev, 240. päev, kinnijätu päev), karja suuruse muutus aastalõpu seisuga eelmise aastaga võrreldes. Iga hinnatava pulli iga tütre puhul koostatakse sündmuste rida, mille ta läbis enne karjast väljaminekut või enne seitsmenda laktatsiooni algust või enne hindamisaega (kui on karjas). Praeguse hindamismudeli järgi on kaua karjasolnud lehmad oma karjasoleku ajal läbinud kuni 70 ajalist tähist.

Tootliku ea aretusväärtuse hindamine ja avaldamine toimub sarnaselt teiste aretustunnustega kolm korda aastas. Suhteline tootliku ea aretusväärtus STAV (Suhteline Tootliku ea AretusVäärtus) on arvatud tõu piires nn libiseva baasi alusel (sarnaselt jõudlustunnustega). Mida suurem on STAVi väärtus, seda parem (ajaliselt pikem) on tütarde karjaspüsivus eakaaslastega võrreldes. Eesti punase karja aretuses kasutatud punasekirju holsteini pullide STAV on arvatud ka EPK baasil. STAV avaldatakse koos pulli üldaretusväärtusega kui täiendav geneetiline informatsioon pulli kohta.

Mart Uba

Biomeetria sektori juhataja

Tähelepanu

Kui saadate piimameetrid kontrollimiseks JKKsse, ei ole vaja kaasa saata voolikuid ning lisamensuure (Tru-Test). Piimameetrite kontrollimisel võetakse lisavoolikud ära ning nii võivad nad ekslikult kaotsi minna.

Vissukesele on parim Firefox

Iga Windows-arvutiga tuleb kaasa veebisirviija Internet Explorer (edaspidi IE) ja sellepärast on see kasutajate seas üsna populaarne. Kuid ajad on muutumas ja järjest rohkem arvutikasutajaid vaatab alternatiivsete veebisirviijate Firefox, Opera, Google Chrome jne poole. Need kõik on veebist tasuta saadaval ja miks siis mitte katsetada – ehk hakkab meeldima. Opera on väidetavalt väga kiire, Chrome on omapärase kasutajaliidesega ja võimaldab anonüümset veebisurfamist, Firefox on aga hästi laiendatav ja omab neist ainukesena ID-kaardi tuge. Kui veebirakendus eeldab isikutuvastamist ID-kaardiga, siis on valida vaid Internet Exploreri ja Firefox'i vahel. Kui aga veebirakendus (nt meie Vissuke, Liisu) võimaldab isikutuvastamist mobiiltelefoniga mobiil-ID abil, siis saab kasutada kõiki veebisirviijaid.

Vissukese jaoks soovitatakse kasutada Firefox'i, sest arendust testitakse selles igakülgsesti. Teistes veebisirviijates, kaasaarvatud IE, ei pruugi tulemus olla parim. Näiteks on Firefoxis enamiku tabelite veerud sorditavad, aga IEs mitte.

Vaatame lähemalt Firefox'i seadistamist. Programmi, pealegi eestikeelse, saab aadressilt <http://www.mozilla.com>.

ID-kaardi kasutamiseks paigaldage draiver: <http://www.id.ee> → Tarkvara → ID-kaardi draiver Firefoxile. Vissuke kasutab turvalist ühendust, mille sertifikaadi on JKK kokkuhoiu pärast ise allkirjastanud. Selline teguviis ei ole üldiselt usaldustäratav ja Firefox annab igaks juhaks turvahoiatuse “Turvalise ühenduse viga”. Kasutajal jääb nüüd üle kas usaldada JKKd ja nõustuda “või võid ka lisada erandi . . . → Lisa erand → Hangi sertifikaat → Kinnita turvalisuse erand”, või loobuda programmi edasisest kasutamisest. Sarnaselt siinkirjeldatuga tuleb käituda ka teiste veebisirviijate kasutamisel ja nõustuda JKK allkirjastatud turvasertifikaadiga.

Kalle Pedastsaar

Direktori asetäitja

Korduma kippuvad küsimused

○ Mida teha, kui olen Vissukese kaudu sündmused sisestanud ja hiljem avastan, et nt sünnikuupäev läks valesti?

Kui on sisestamisel eksitud, siis saate vea parandada, kui saadate kirjaliku teate või helistate oma maakonna klienditeenindajale. Ise saab esitada vaid **uusid sündmusi**. Iga katset esitada mingit parandust tõlgendatakse kui uut sündmust ja see tekitab vaid uusi vigu juurde.

○ Kas ma võin kontroll-lüpsile järgneval päeval toimunud sündmused kohe Vissukeses registreerida?

Vissukesse ei ole soovitatav lüpsikarjas toimunud sündmusi (poegimine, kinnijätmine, väljaminek) kontroll-lüpsi järgselt sisestada enne, kui tulemused ilmuvad Vissukesse. Kui sisestate uued andmed enne kontroll-lüpsi vastuste ilmumist Vissukesse, siis võivad kontroll-lüpsi andmed osutuda vigaseks.

○ Kas ma pean lehma abordi registreerimisel Vissukeses “Poegimiste sisestamine JKK +PRIA” kaudu nupu “mõlemad” maha võtma?

Ei pea. JKK saadab e-PRIAsse edasi ainult neile vajaliku info.

Kätte on jõudmas 2008. aasta jõudluskontrolli ametlike kokkuvõtete tegemise aeg. Palun parandage andmetes tekkinud vead jaanuarikuu jooksul, et saaksime õigeaegselt avaldada korrektsed tulemused.

Möödunud märgates

Meenutab Laine Domberg
Aasta 1961, november. Äsja Türi Sovhoostehnikumi lõpetanud tüdruk, laborandina, mahajäänud kodukolhoosis, Paunkülas, oma esimesel töökohal.

Kolhoosiesimees jagas hommikul töökäske. Ta oli maamees, suured kõrge säärega kummikud jalas. Ta pöördus minu poole ainult sõnadega, mitte pilguga: „Nii, nüüd on sedasi, kulla Laine! Hobune rakenda ette, piimapudelite kast ja piimakaal reele ja sõida lauda juurde. Lüps algab lõunal kell 14:00. Vaata, et sa hobusega hästi ringi käid, muu pole tähtis,“ ütles nii ja juba ta oligi läinud.

Kolm korda päevas lüpsiti neid lehmi, kes andsid üle 12 kg päevas piima. Laudad asusid üksteisest kolme kilomeetri kaugusel. Piimaproovide tegemiseks oli väike ruum vanas veskis. Küttekoldeks oli puupliit suure sisseüüritud katlaga. Peale selle oli ruumis käsitsi ringiaetav vurr piimaproovide tsentrifugimiseks.

Kõige raskemaks tööks oli korkide keeramine butüromeetritele. See kõik nõudis suurt jõudu, lihtsalt öeldes „sepa kätt“. Sõrmedel olid suured rakud, mis läksid kohe katki piimapudelite pesemisel pesupulbrises vees. Inimene aga harjub kõigega – varsti olid sõrmed tugevad ja töö oli muutunud palju meeldivamaks.

Peagi tundsin ma tervet karja nimepidi. Jälgisin jõudluskontrolliraamatuid täites nende rasvaprotsente ja toodangunäitajaid. Nende andmete järgi sai valida karja täiendust, kuna jäeti kasvama parimate lehmade järglased.

Laborandi tööks oli kõik välja arvestada: aasta, kuu, 300 päeva toodang ja võirasva kilogrammid. Töövahenditeks olid vana arvemasin „Feliks“ ja sõber arvelaud.

Suvel toimus lehmade lõunane lüps käsitsi Paunküla järve ääres. Lehmad sulistasid soojas järvevees. Sealt tulid nad lõunase lüpsi ajaks välja ajada. Mõnele meeldis rohkem vees olla, kui ennast

lüpsta lasta. Siis tuli ohelik sarvi panna ja üleannetu välja tuua.

Aeg liikus kiiresti edasi paremuse poole. Suure katla asemel ilutses elektri boiler ja käsivurri asemel elektrivurr. Laboratoorium oli sisustatud ilusate laudade ja kappidega, raadiost kostus mõnusat muusikat.

Mõne aja möödudes hakkas tööle Tartu suur laboratoorium, kus töödeldi kõigi majandite piimaproovid. Andmed tulid majanditesse tagasi.

Vastuvõtuaeg Paides

Alates jaanuarist on Järvamaa zootehnika Anne Rosenberg'i vastuvõtuaeg üks kord nädalas: kolmapäeval 9.30-15.00.

Valga kontori asukoht

Alates novembrist võtab Valgamaa zootehnik Evi Prins kliente vastu aadressil Aia 17 (samas majas asub PRIA Valga büroo). Vastuvõtutajad on endised: iga kuu 2. ja 4. esmaspäev kell 10-13. Evi Prins on kättesaadav mobiilil 520 6231.

JKK Aasta töötaja

Viis aastat on JKK töötajad endi hulgast valinud Aasta töötaja. Tiitel omistatakse töötajale, kelle töö on kõige rohkem tunnustamist väärt. 2008. aasta JKK Aasta töötaja on Mae Uri, kauaaegne JKK programmeerija. Mae on andnud oma panuse raamatupidamise, kõrvamärkide müügi, PRIA andmevahetuse, e-arve teostuse, sigade andmebaasi, Possu programmi töö toimise. Tema tehtud analüüsid on korrektsed. See on töö, mis ei vaja kontrollimist.

Viiendat korda valisid JKK töötajad endi seast kolleegipreemia „Päikesekiir“ laureaadi. Päikesekiire tiitel antakse välja töötajale, kes on kaastöötajate arvates kõige sümpaatsem, säravam ja lahkem kolleeg. 2008. aasta Päikesekiireks valiti väliteenistuse juhataja Aire Pentjärv — abivalmiduse ja rõõmsameelsuse eest.

Tööjuubelid

22. jaanuaril on **30.** tööjuubel labori analüütik-autojuhil **Toomas Vain**'il.

18. märtsil täitub **10** aastat JKKs pearaamatupidaja **Kadri Hermits**'al.

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7735
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Aarne Põlluäär	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 517 4320	2. ja 4. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Rakvere 27, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00; K 9.00-12.00
Järvamaa	Anne Rosenberg	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 510 3312	K 9.30-15.00
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Malle Unt	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7878	E 10.00-14.00
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Aarne Põlluäär	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 517 4320	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Hea klient!

Tänaseks on JKK Sõnumid ilmunud juba viis aastat ning käesolev number on järjekorras 21. Viie aasta jooksul on muutunud pisut JKK Sõnumite välimus, kuid sisult on jäänud meie infoleht üldjoontes endiseks. Olulised teemad on olnud ikka jõudluskontrolli ja Jõudluskontrolli Keskusega seonduv. Nii saate ka selle numbri uudiste rubriigis lugeda veisekasvatajatele mõeldud uutest teenustest ning Soome seakasvatajate huvist Possu programmi vastu. Kui varasematel aastatel oleme edastanud ainult Jõudluskontrolli Keskuse uudiseid, siis seekord kajastame ka Maaülikooli geneetika laboratooriumi ICARilt saadud akrediteeringut. Heade kolleegide saavutuste kirjeldamine pole meil uus suund, vaid seekordne erand on seotud asjaoluga, et ICAR organisatsioonina on ikkagi jõudluskontrolli organisatsioonide katusorganisatsioon ning geneetika laboratooriumi akrediteering suurendab rahvusvaheliselt ka meie usaldusväärsust.

Nii nagu varasemalt on ka seekord siseküljel kirjutatud jõudluskontrolli nüanssidest või juhitud tähelepanu olulistele asjadele. Kuna aga hetkel on meid ümbritsev elu piisavalt tõsine, siis tagalehel on lisaks Krista Murumäe meenutustele võimalik kõigil huvilistel tutvuda ühe väga lihtsa moodusega, kuidas tõsta piimatoodangut ja seda tänasel majanduslikult raskel ajal ilma igasuguste kulutusteta!

Head lugemist ja jõudu praeguseks keeruliseks ajaks!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Uudised

Veiste müük

Nüüdsest on loomaomanikel võimalik oma loomade müügikuulutusi avaldada ka JKK kodulehel. Selleks tuleb müüjal sisestada oma kontaktandmed ning märkida pakutavad loomad Vissukeses või Liisus, mille tulemusena JKK kodulehel kuvatakse müügis olevate loomade nimekiri.

Lisaks mugavusele on loomade müügist huvitatutele lisaväärtuseks asjaolu, et ostuhuvilistel on võimalik vaadata ka müügis olevate loomade põlvnemisandmeid ja toodangunäitajaid.

Geneetikalaboril ICARi akrediteering

Eesti Maaülikooli veterinaarmeditsiini ja loomakasvatuse instituudi geneetika labor sai Rahvusvahelise Jõudluskontrolli Komitee (ICAR) akrediteeringu veiste põlvnemisandmete õigsuse kontrollimiseks DNA analüüside põhjal.

ICAR kehtestas 2007. a miinimumnõuded laboritele, kus tehakse DNA analüüsi aretuse eesmärkidel. Rahvusvaheliseks standardiks põlvnemisandmete õigsuse kontrollimisel on DNA markerid. Alates 2010. aastast peab olema ICARi akrediteering kõigil veiste põlvnemisandmete õigsust kontrollivatel laboritel. Seni on akrediteeringu saanud 19 laborit 13 riigist.

ICARi akrediteering annab klientidele kindluse, et eksperisi vastuses ei tule kahelda. Samu DNA markereid kasutades saadakse ükskõik millises maailma laboris, kus veiste põlvnemisandmete õigsuse kontrollimisega tegeldakse, sama tulemus.

Loomaomanikel on võimalus tellida EMÜ geneetikalaborist järgmisi teenuseid:

- veised – põlvnemisandmete õigsuse kontrollimine (DNA ja veregrupid), piimavalkude pärilike tüüpide määramine (CSN2, CSN3, LGB) ja holsteini tõugu veistele BLAD-test;
- hobused – põlvnemisandmete õigsuse kontrollimine DNA markerite põhjal;
- lambad – PrP geeni polümorfismi selgitamine (skreipiresistentsus);
- sead – sigade stressiresistentsuse uuring (PSS-test).

Paaride valik

Kõikidel Vissukeses kasutajatel on võimalik kasutada uut Vissukeses lisaosa PV (Paaride valik). Uus programm aitab loomapidajal leida oma karjale sobivaimad pullid. Programm näitab, millised pullid sobivad konkreetsetele lehmadele. Pullide leidmisel välditakse sugulusaretust ning iga tunnuse, mida parandada, valib programmi kasutaja ise. Lineaarselt hinnatud lehmade puhul on võimalik kasutada ka välimikuhindeid (lineaarselt hindamata loomadel ema-isa välimikuhindeid).

Lisaks sobivate pullide leidmisele on programmis kokkuvõtte enamlevinud välimikuvigadest ning juhitakse tähelepanu pullidele, keda võiks konkreetsel lehmal või kogu karjas vältida.

Paaride valiku programm on testimisjärgus ning sügiseni kõigile kasutajatele tasuta. Vältimaks tõrkeid esimestel katsetustel soovitame enne programmiga töötamist tutvuda programmi juhendiga.

Põhjanaanabrid huvitavad Possu programmist

Juba mitmel korral on JKKsse jõudnud teave soomlaste huvist meie sigade jõudlusandmete kogumise programmi vastu. Mitu korda olid huvitajateks Eesti seafarmerid nõustavad Soome konsulendid. Ka Soome farmerid on huviga meie programmi arendamist jälginud – maailm on väike ja kahe maa farmeritel on tihedad kontaktid. Eelmise aasta lõpus ostis Eesti Tõusigade Aretusühistu Soomest tõumaterjali ja seekord huvitusid Possu programmist FABA (Soome Põllumajandusloomade Aretusühistu) spetsialistid. 18. märtsil toimus kolmepoolne kohtumine Possu programmi ja Eesti sigade aretussüsteemiga tutvumise eesmärgil. Osa võtsid FABA, ETSAÜ ja JKK spetsialistid. FABAt esindasid Timo Serenius ja Matt Puonti – direktorid sigade aretuse ja ekspordi alal. JKK esitles Possu programmi osaliselt soome- ja osaliselt ingliskeelsena, sest tõlkimine on veel pooleli. Põhjanaanabrid said kaasa demoversiooni. Soomlaste arvamus Possust oli positiivne ja huvi programmi vastu oli oodatust suurem. Kiidusõnad Raivo Laanemaale, tänu kellele see kohtumine aset leidis!

Piimaveiste jõudluskontrolli tulemustest 2008. aastal

1. jaanuaril 2009. a oli jõudluskontrollis 92 282 lehma, mis on 2389 võrra vähem kui aasta tagasi. Jõudluskontrollialused lehmad moodustasid 91,8% kõigist lehmadest. ICARi liikmesriikides on see number suurem vaid Šveitsis (100%), Tšehhis (97,2%), Norras (96%) ning Taanis (93%). Lähematest naabritest on Rootsis jõudluskontrollis 86%, Soomes 78,3%, Lätis 65,6% ja Leedus 47,6% lehmadest. Seega võime olla uhked, et meil on tunnustatud toodanguarvestusse haaratud suurem osa karjadest.

Kõige enam oli lehma Järvamaal (14 505), Lääne-Virumaal (11 729) ning Jõgevamaal (9920). Kõige väiksem oli lehmade arv Hiiumaal – 424 ning Ida-Virumaal – 1891.

Jõudluskontrollis olevate piimakarjade arv oli 1. jaanuaril 1136, mis on 140 võrra vähem kui 1. jaanuaril 2008. Sarnaselt 2007. aastaga vähenes karjade arv kõige enam Saaremaal (23 karja). Järgnesid Jõgevamaa ja Hiiumaa 15 karjaga. Hiiumaal oli 2009. aasta alguses vaid 17 piimaveiste jõudluskontrolli tegevat karja. Väikseim karjade arvu vähenemine oli Viljandimaal ja Võrumaal, vastavalt 2 ja 3 karja võrra.

Kõige enam vähenes kuni 10 lehmaga karjade arv – siin grupis lõpetas jõudluskontrolli 91 piimakarja. 11-50 lehmaga karjade arv vähenes 43 ning üle 50-lehmaliste karjade arv 6 võrra. Kui varem on kõige rohkem olnud kuni 10 lehmaga karju, siis 2008. aasta lõpuks oli neid 35% kõigist karjadest ning karju, kus oli 11-50 lehma, juba 37%. 51-100 lehma oli 9% karjades ning 100 ja rohkem lehma 19% karjades.

Lehmade arv karjas suureneb pidevalt. Keskmine karja suurus oli aastavahetusel 81,2 lehma. Suurimad karjad on Järvamaal keskmiselt 154, Jõgevamaal 134 ning Lääne-Virumaal 117 lehmaga ja väikseimad Hiiumaal 25 ning Võrumaal 41 lehmaga.

2008. aastal saadi Eestis aastalehma kohta 7390 kg piima, mis ületas 2007. aasta toodangut 338 kg võrra. Eesti holsteini tõul oli piimatoodang 7582 kg (+309 kg võrreldes 2007. a) ning eesti punase tõul 6891 kg (+415 kg). Eesti maatõugu lehmade toodang oli 4748 kg, mis on 279 kg enam kui 2007. aastal.

Tartumaa ja Põlvamaa lehmade toodang ületas 8000 kg piiri. Hästi lüpsid ka Lääne-Virumaa, Jõgevamaa ja Järvamaa lehmad.

Tartumaa oli maakondadest ka suurima toodangutõusuga (744 kg), järgnesid Viljandimaa 511 ning Jõgevamaa 476 kilogrammiga. Ida-Virumaal oli suurenemine vaid 7 kg võrreldes eelmise aastaga. Hiiumaa lehmade toodang, mis paaril eelmisel aastal vähenes, jõudis 2005. aastaga võrdse tulemuseni.

Jätkuvalt on tiptasemel Põlva Agro OÜ ja Lea Puuri karjad. Mõlemas karjas lüpsid lehmad üle 11 000 kg piima.

Tabel 1. Lehmade piimatoodang maakondades

Jrk nr	Maakond	Aasta-lehmi	Piim kg	Rasv %	Rasv kg	Valk %	Valk kg	R + V kg
1.	Tartu	5927	8443	4,08	344	3,37	285	629
2.	Põlva	6039	8131	4,09	333	3,34	272	605
3.	Lääne-Viru	11826	7780	4,02	313	3,36	262	574
4.	Jõgeva	9787	7761	4,18	324	3,40	264	588
5.	Järva	14854	7637	4,08	312	3,38	258	570
6.	Rapla	5943	7315	4,00	293	3,32	243	536
7.	Võru	3394	7013	4,21	295	3,34	235	530
8.	Pärnu	9797	7004	4,16	291	3,34	234	525
9.	Valga	3252	6907	4,25	293	3,42	236	530
10.	Viljandi	6757	6885	4,21	290	3,38	233	523
11.	Harju	4674	6871	4,14	284	3,30	227	511
12.	Ida-Viru	1889	6643	4,08	271	3,37	224	495
13.	Saare	5277	6498	4,17	271	3,40	221	492
14.	Lääne	2827	6485	4,24	275	3,30	214	489
15.	Hiiumaa	455	5196	4,34	225	3,33	173	398
	Eesti kokku	92698	7390	4,12	304	3,36	249	553

Parimad tootjad piima rasva- ja valgutoodangu järgi olid 2008. aastal:

3-7 lehma: Rein Aru Jõgevamaalt – 6-9005-4,35-391-3,39-305-697

8-20 lehma: Merje Peters Pärnumaalt – 9-9354-4,40-411-3,23-302-714

21-50 lehma: Lea Puur Viljandimaalt – 32-11 401-3,87-441-3,40-387-829

51-100 lehma: Allar Arusalu Järvamaalt – 54-9071-4,11-373-3,54-321-694

Üle 100 lehma: OÜ Põlva Agro Põlvamaalt – 1145-11 652-3,80-443-3,32-387-830

Karja suurust arvestades oli suurim piimatoodang aastalehma kohta karjades, kus oli 901-1200 lehma. Nende nelja karja keskmine piimatoodang oli 9954 kg. Toodangu suurusel järgnesid kolm karja, kus on rohkem kui 1200 lehma – keskmiselt 8052 kg piima lehma kohta. Madalaima toodanguga olid endiselt väikesed karjad, kus oli kuni 10 lehma – 6060 kg.

10 000 kg või enam piima saadi 2008. a kokku kaheksas karjas, millest viies on rohkem kui 100 lehma. 9001-10 000 kg saadi 28 karjas ning 8001-9000 kg piima saadi 90 karjas. Alla 3000 kilogrammi piima lüpsid lehmad 22 karjas.

Tippkarjad paistavad silma ka udara tervise ning kvaliteetse piima poolest. Üle 10 000 kg lüpsvate karjade keskmine SRA 1 ml piimas oli 270 000, 9001-10 000 kg lüpsvate karjade SRA oli 310 000. Halvim ehk 690 000 on see näitaja karjades, kus piimatoodang on alla 3000 kg.

Eesti lehmade keskmine SRA 1 ml piimas oli 2008. aastal 390 000, mis 2007. a võrreldes on veidi paranenud. Augusti kontroll-lüpside keskmine SRA ulatus lausa 424 000ni, parimad tulemused olid veebruaris ning märtsis (376 000).

Parimad karjad aasta keskmise SRA järgi olid järgmistel loomapidajatel:

3-10 aastalehmaga karjad: Harri Kommel Saaremaalt (8 lehma, SRA 46 000), Aino Turb Järvamaalt (6 lehma, SRA 49 000) ning Aare Roots Lääne-Virumaalt (5 lehma, SRA 52 000).

11-100 aastalehmaga karjad: Vello Mikk Viljandimaalt (16 lehma, SRA 71 000), Kunnar Rei Saaremaalt (11 lehma, SRA 71 000) ning Heini Tiits Jõgevamaalt (11 lehma, SRA 72 000).

Üle 100 aastalehmaga karjad: Põdrangu PÜ Lääne Virumaalt (115 lehma, SRA 157 000), AS Merix Kinnisvara Jõgevamaalt (194 lehma, SRA 172 000) ning AS Diner Lääne-Virumaalt (140 lehma, SRA 177 000).

2008. a saavutati uus eesti punast tõugu lehmade laktatsiooni piimatoodangu rekord. AS Tartu Agro lehma Neti 3. laktatsiooni piimatoodang oli 16 051 kg. Eesti holsteini tõu suurima laktatsioonitoodangu saavutas AS Tartu Agro lehm nr 2211534, kelle 3. laktatsiooni piimatoodang oli 16 937 kg. Parim eesti maatõugu lehm oli OÜ Sarapiku Piim (Lääne-Virumaa) lehm Põnna, kes 5. laktatsioonil lüpsis 9847 kg piima.

Suurima eluajatoodanguga lehmad 2008. a olid Sallasto OÜ eesti punast tõugu lehm Kanni (92 961 kg), AS Väätša Agro eesti holsteini tõugu lehm Iti (97 781 kg) ning Põldeotsa OÜ eesti maatõugu lehm Melissa (54 514 kg). Kindlasti on pikaajalisel karjaspüsimisel oma osa ka lehma heal välimikul – Kanni valiti 1996. aastal EPK Vissiks.

Esimese poegimise vanus oli 2008. a 28,3 kuud. See on veidi paranenud võrreldes eelmise aastaga. Üle 30 kuu on esimese poegimise vanus Ida-Virumaal ja Läänemaal – 30,3 kuud. Kõige nooremad esmaspoegijad on Põlvamaal (26,9 kuud), järgnevad Jõgevamaa (27,0) ning Järvamaa (27,5). Esimese poegimise vanus on siiski karjades väga erinev. Üle 50-pealistes karjades oli kõige madalam karja keskmine esmaspoegimisvanus 22,5 kuud ning kõige suurem 41,5 kuud. See näitab, et nii mõneski karjas on vaja noorloomade söötmise ning pidamise korraldamisel teha veel palju tööd. Kõrge esmaspoegimise eaga karjades oli ka keskmine piimatoodang elupäeva kohta väga madal. See tähendab, et noorlooma üleskasvatamiseks tehtud kulutused saadakse tagasi väga pika aja pärast.

Kinnisperioodi pikkus lühenes ühe päeva võrra 74 päevani ning uuslüksiperiood oli sarnaselt 2007. a keskmiselt 142 päeva pikkune. Ka kinnisperioodi ning uuslüksiperioodi pikkused varieeruvad karjade lõikes: üle 50-pealiste karjade lühim keskmine kinnisperiood oli 49 päeva, pikim 387 päeva. Uuslüksiperioodi pikkus erines neis karjades 80 päevast 423 päevani. Poegimisvahemik oli 2008. aastal 422 päeva, kusjuures kõige pikem oli see eesti holsteini tõugu lehmadel (426 päeva) ning kõige lühem eesti maatõugu lehmadel (404 päeva). Karjades, kus oli üle 50 lehma, oli poegimisvahemiku pikkuseks 361–693 päeva. Neid numbreid vaadates võib järeldada, et on karju, kus inna avastamisega ning loomade tiinestamisega on kõik korras ning on karju, kus sigivusnäitajate parandamisega tuleb kõvasti vaeva näha.

2008. aastal sündis jõudluskontrollialustes karjades 89 603 vasikat, kellest 51,2% olid pullvasikad ning 48,8% lehmvasikad. Surnultsünniga lõppes 7,6% poegimistest: esmaspoegimistest 11,1% ning korduvalt poegimistest 5,9%. Kui sündinud vasikate arv on aasta-aastalt vähenenud, siis surnultsünnide arv on suurenenud. 2006. a registreeriti 7119 surnultsünni, 2007. a 6773 surnultsünni ning 2008. a 7218 surnultsünni. Karjade lõikes on surnultsünnide esinemine väga erinev: kui üle 50-pealiste karjade parim tulemus on 0,6%, siis halvim on 27,2%.

Kaksikud pullvasikad sündisid 635 poegimisel, kaksikud lehmvasikad 670 poegimisel ning erisoolised kaksikud 1201 poegimisel. Mitmikute sünd registreeriti kuuel korral. Karjast läks välja 30 351 lehma. Peamisteks väljamineku põhjusteks olid udarahaigused ja -vead (21,6%), sigimisprobleemid (18,9%) ning jäsemete haigused ja vead (14,3%). Keskmine väljamineku vanus oli 5 aastat ja 8 kuud.

Loodetavasti aitavad JKK pakutavatel trükistel “Koondaruanne” ning “Karjade võrdlus” näidatud tulemused igapäev leida oma karja nõrgad kohad, mille parandamine aitab vähendada kulutusi ning muuta piimatootmist efektiivsemaks.

Aire Pentjärv

Väliteenistuse osakonna juhataja

Korduma kippuvad küsimused

○ Kui kasutan paarituseks oma karja pulli, millel ei ole tõuraamatunumbrit, kas on mõtet seda kirja anda?

Andmed on soovitatav siiski esitada (registrinumbriga), see on oluline sündinud vasika tõu määramiseks.

○ Mida pean tegema, kui vasikas jääb ilma isata? Saatsin JKKsse seemendustunnistuse koopia, kuid vasikas on ikka ilma isata.

Vasikale saab isa anda ainult ETKÜ konsulent, esitades JKKle isa paranduse vastaval vormil.

○ Kas lühike inventarinumber on vajalik või võin kasutada ainult kõrvamärgil olevat numbrit?

Lühike inventarinumber pole kohustuslik, kuid väga soovitatav.

○ Kust ma näen, mida uut on Vissukeses?

Vissukesest valida menüüribalt “üldised” ning sealt alamenüü “uudised”.

○ Kui esitan sündmusi ka PRIAsse Vissukese kaudu, siis kuidas saan parandada, kui avastan, et olen teinud vea?

Kui märkate, et olete teinud vea, siis helistage palun piirkondlikule JKK klienditeenindajale, kes parandab vea JKK andmebaasis. e-PRIs saab dokumenti parandada nii kaua, kuni Te ei ole seda lõplikult kinnitanud, sh ridu saab kustutada ja juurde lisada. Pärast kinnitamist tuleb PRIAs parandada vead nende kehtestatud korra kohaselt

○ Kuidas ma saan muuta looma inventarinumbrit? Kas Vissukeses on selleks ka mingi võimalus?

Looma inventarinumbrit saab ise Vissukeses muuta ainult mullika poegimise sisestamisel. Kui soovite muuta karjasolevate lehmade inventarinumbreid, siis tuleb muudetavad numbrid (vana ja uus inv. nr või registrinumber ja uus inv. nr) panna paberile ning saata JKKsse, kus klienditeenindaja muudab need Teile sobivaks.

○ Teen kontroll-lüpsi vahelduval meetodil. Kui jaanuaris oli kontroll-lüps õhtul ja veebruaris jäi kontroll-lüps vahele, siis millisel lüpsikorral pean tegema märtsi kontroll-lüpsi – õhtusel või hommikul?

Vastuse annab juba kontroll-lüpsi meetodi nimi – vahelduv. Seega peavad kontroll-lüpsid toimuma vahelduvalt hommikul ja õhtusel lüpsikorral. Kui jaanuaris oli kontroll-lüps õhtusel lüpsikorral, siis järgmine kontroll-lüps peab toimuma hommikul lüpsil. Kuna veebruaris kontroll-lüpsi ei tehtud, on järgmine kontroll-lüps märtsis. Märtsi kontroll-lüps tuleb teha hommikul, aprillis õhtul, mais hommikul jne.

Tähelepanu

2009. aasta 1. jaanuarist kehtivad toetuste taotlejate jaoks kohustuslikud majandamisnõuded (s.h nõuded loomade märgistamisele ja registreerimisele). Lisaks tähtaegadele, mis puudutavad loomade märgistamist ning sellest teatamist, kontrollitakse ka seda, et asenduskõrvamärgid oleks looma kõrva kinnitatud 7 päeva jooksul arvates nende JKKst väljastamisest. Kui saate teate asendusmärkide saabumisest postiasutusse, tuleb kõrvamärgid sealt võimalikult kiiresti ära tuua. Postiga või piimaprooviautoga saadud asenduskõrvamärgid tuleb koheselt ka loomadele kõrva kinnitada. Nii ei teki ohtu, et nõuete mittetäitmise tõttu võidakse toetusi vähendada.

Piimaproovide segamine. Suvekuudel jõuab JKK laborisse palju riknenud piimaproove, sellega seoses tuleb Teile meelde, et konservandi täielikuks lahustumiseks peab piimaproov olema korralikult segatud. Esmalt tuleb piimaproovi pudelit loksutada vahetult pärast proovi võtmist. Et vältida klimbi tekkimist proovipudeli põhja ja et konservant jaguneks pudelis ühtlaselt, tuleb proovi loksutada ka teist korda 20-30 min pärast proovi võtmist. Piimaproove tuleb säilitada jahedas temperatuuril +2...+6 °C.

Poegimiskerguse esitamine. Selleks, et pullide hindamisel oleks võimalik kasutada tõeseid andmeid ja et JKK andmebaas oleks korrektne, palume iga looma poegimise puhul märkida, milline oli selle tegelik kulg.

Piimaprooviautoga tellitud kõrvamärgid. Prooviautoga tellitud kõrvamärkide üleandmine toimub vaid käest-kätte. Seepärast juhu, kui Teil endal ei ole võimalik kokkulepitud ajal tellitud saadetist vastu võtma tulla, palume Teil enda asemel saata mõni teine usaldusväärne isik.

Möödunud märgates

Meenutab Krista Murumägi
Asusin 1962. a maikuu tööle Hulja sovhoosi seleksioonäär-zootehnikuna. Hulja veisekari oli komplekteeritud 1953/54. aastal Viisu, Kohila, Auvere ja Pekingi sovhoosi karjast toodud loomadega. Aretus oli korras, sest sovhoosi direktor Hans Loite oli loomakasvataja hingega mees.

Huljas ei kasutatud käibelolevaid karjakontroll-raamatuid. Direktor Loite ja peazootehnik Udo Johanson olid kasutusele võtnud suured tabelikujulised vormid, kus ühel suurel joonistuspaperipoognal olid kogu lüpsigrupi lehmad. Sinna oli märgitud kontroll-lüpsid, seemendused, poegimised, kinnijätmised vastava kuu lahtrites. Kasutati värvipliiatseid: poegimine – punane, seemendus – sinine, kinni – kollane. Väga hea ja ülevaatlik.

Mulle meeldis see väga, polnud tarvis lehekülgi lapata ja otsida. Täiendasime üht-teist, tegime veel mõnda asja käepärasemaks. Kui põllumajanduse ministeerium 60ndate alguses jõudluskontrolli dokumentide võistluse korraldas, võtsime sellest osa ja saime auhinnalise koha. Pidasime oma süsteemi kohaselt arvestust lõpuni. Ka tõulavade zootehnikud ja rajooni asjamehed algul küll porisesid, kuid leppisid meiega. Lasime trükkida paksule joonistuspaperile need blanketid. Lehele mahtus 12 lehma. Igal aastal oli oma lehmade raamat.

Suur töö oli laktatsioonitoodangute rehkendamine. Zootehnikutele arve-masinaid ei jätkunud. Öhtul peale raamatupidajate tööpäeva lõppu sain enda kasutusse vana arve-masina Felix. See oli niisugune, kus kangikestega liigutasid numbrid paika, väntasid edasi-tagasi. Ragises kõvasti. Ikkagi parem kui pliiatsi ja paberiga. Kuutoodangud kontroll-lüpside põhjal rehendasin arvelauaga – puunuppudega lollikindel arvuti.

Nime mõju toodangule

Ajakirjas Anthrozoös (vol 22, no 1) avaldatud Briti teadlaste uuringu järgi annavad lehmad, kellele peremees on nime pannud, aastas 3,4% rohkem piima kui nende nimetud liigikaaslased.

Pärast 2008. a kontrollaasta tulemuste teatavakssaamist võtsin ette uurimistöõ, et selgitada välja, millise nimega lehmad lüpsid eelmisel aastal Eestis kõige rohkem. Et vältida juhuslikkust, on vaatluse all vaid need lehmad, kellele üks või teine nimi oli pandud vähemalt 10 korda. Töö tulemusena selgus, et enim lüpsid Halbi nime kandvad lehmad (13 lehma keskmine toodang oli 12 266 kg). Üle 11 000 kg lüpsid lehmad, kes kandsid nimesid Anta, Vahvel, Tullles, Poldi, Võrgu ja Maimik. Ka need lehmad, kes lüpsid 10 000-11 000 kg aastas kandsid mitte väga tavapäraseid nimesid: Tupsik, Rallu, Lanna, Lemma, Ake, Maagi, Inger, Hesa, Nelke, Nuka, Haavi, Kilgas ja Hirmi.

Tundsin huvi ka, kuidas lüpsavad väga tavalise nimega lehmad. Nende tulemused osutusid väga keskpärasteks või alla selle. Mustiku nime kandvad lehmad lüpsid keskmiselt 6343 kg, Kirjakud 6439 kg ja Punikud 6546 kg. Veidi parema tulemuse andsid Moonid – 6905 kg. Siit järeldus, et parema tulemuse annavad mittetraditsioonilise nimega lehmad.

Kui lehmale nime panek valmistab raskusi, siis võib selle üldse panemata jätta, sest Eesti oludes on ilma nimeta lehmade keskmine toodang kõrgem (7821 kg) kui nime kandvatel lehmadel (7265 kg). Kõige halvemini lüpsid Taadu-nimelised lehmad – 5167 kg, kes jäid tagantpoolt järgmisele alla tervelt 402 kilogrammiga. Pole see Taadu mingi õige lehma nimi, pigem pulli oma. Hästi ei lüpsa ka lehmad, kellele on pandud inimese nimi. Kõik Ilonad, Piretid, Barbarad, Kadrid ja Tiiad lüpsid keskmiselt alla 6000 kg aastas.

Inno Maasikas

Andmetöötlusosakonna juhataja

Tööjuubel

22. mail on **25.** tööjuubel jõudluskontrolli andmetöötluse osakonna Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja **Tea Kivimaa**’l.

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7735
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Aarne Põlluäär	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 517 4320	2. ja 4. K 12.00-16.00
Ida-Virumaa	Ludmilla Aan	Rakvere 27, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00; K 9.00-12.00
Järvamaa	Anne Rosenberg	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 510 3312	K 9.30-15.00
Lääne-Virumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Malle Unt	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7878	E 10.00-14.00
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Aarne Põlluäär	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 517 4320	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Hea klient!

Jõudluskontrolli Keskus on oma 16 tegevusaasta jooksul arendanud organisatsiooni ja jõudluskontrolli teenuseid eelkõige teie huve arvestades. Kindlasti on Jõudluskontrolli Keskuselgi asju, mis on paremini või halvemini õnnestunud. Kuid viimasel ajal oleme rahvusvahelises suhtluses märganud suhtumise muutumist meie tegevusse. Ka varasematel aastatel ei ole me kogenud negatiivset suhtumist, kuid meie tegevust kuulati rohkem kui ülevaadet toimunut. Viimasel ajal tuntakse aga meie tegemise vastu huvi just õppimise või kogemuste saamise eesmärgil. Ida-Euroopa riigid mõtlevad täna eelkõige teenuse odavamaks muutmise võimaluste ja teenuste arendamise üle, millega Jõudluskontrolli Keskus alustas juba peaaegu viis aastat tagasi. Selle aasta septembris ootame Eestisse kolleege Poolast, kes tahavad tutvuda meie jõudluskontrolli süsteemiga. Lisaks Ida-Euroopa riikidele oleme ka lääne riikides huvi tekitanud. Eelmises JKK Sõnumites kirjutasime FABA huvist Possu vastu, aga ka näiteks kolleegid Ameerika Ühendriikide Wisconsin osariigist planeerivad järgmiseks aastaks Jõudluskontrolli Keskuse külastamist. Nende peamiseks eesmärgiks on õppida meie kogemusi Interneti-tarkvara arendamisel. Kui me räägime aga tarkvara arendamisest, siis see saab toimuda ja on ka toimunud tänu tarkvara kasutajatele ja nende kommentaaridele. Täname teid!

Head lugemist!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Uudised

ICARi seminar

Maikuu toimus Horvaatias järjekordne ICARi üldkoosolek ja seminar, millest võttis osa JKK direktor Kaivo Ilves.

Üldkoosolek oli oma olemuselt sarnane kõikide organisatsioonide üldkoosolekutega, kus arutletakse organisatsiooni arengute üle ning võetakse vastu vajalikke otsuseid. Programmi huvitavam osa oli aga seminar, mille esinejatest valdav osa töötab jõudluskontrolli süsteemis ja kes oma ettekannetes tutvustasid jõudluskontrolli praktilist poolt. Seminar oli mõeldud eelkõige tegevjuhtidele, kuid sobis kuulata kõikidel piimaveiste jõudluskontrolli või aretusega seotud praktikutel.

Kogu seminari jooksul oli võimalik kuulata ettekandeid maailmas kasutatavatest uudsetest lahendustest (piimakomponentide määramine farmis või geneetikaga seonduv), jõudluskontrolli tegemist lihtsustavatest igapäevastest võimalustest (kiipide kasutamine piimaproovipudelitel, kontrolllõpside tegemine suurtes ja väikestes karjades, elektrooniliste kõrvamärkide kasutamine), aga ka silmaringi laiendavaid ettekandeid (kuidas on toimunud jõudluskontrolli organisatsiooni reform ja areng Taanis ja Kanadas ning miks Šveitsis organisatsioonide ühinemine ei toimunud).

Järgmine ICARi konverents toimub 2010. aastal juuni alguses meie lõunanaabrite pealinnas Riias.

Lammaste geneetiline hindamine

Eesti Lambakasvatavate Seltsi ja Jõudluskontrolli Keskuse vahelise kokkuleppe alusel teeb JKK 1. juuniks, 1. augustiks ja 1. oktoobriks lammaste geneetilise hindamise. Esimene ametlik hindamine on toimunud ja 1. juunil esitati ElaSile avaldamistingimustele vastavate jäärade viljakuse ja 100 päeva massi aretusväärtused.

Seemenduste sisestamisest

Seemenduste sisestamiseks on Jõudluskontrolli Keskusel uus tarkvara, mis on senisest töövahendist lihtsam ning

mugavam. Uus tarkvara ei vaja eraldi installeerimist, vaid on kohe kasutatav aadressil www.jkkeskus.ee/insem. Lisaks seemenduste sisestamisele on seemendajal uues töövahendis võimalik näha ka seemendustulemusi.

Seemenduste sisestamise tarkvara on võimalik kasutada kõigil seemendajatel. Kuna kunstliku seemendusega seonduv on Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu vastutusalas, siis tarkvara kasutamiseõigused annab Tõnu Põlluäär (tel 749 3234, punane.kari@mail.ee).

Veterinaarandmete töötlemine Vissukeses

Piimaveiste veterinaarandmete töötlemise arendustööd on jõudnud niikaugele, et on käivitatud pilootprojekt kuues karjas. Eesmärk on sellel aastal alustada teenuse pakkumist kõigile soovijatele. Mida teenus sisaldab? Lühidalt – loomakasvataja jaoks kohustuslikku ravimi- ja raviarvestust piimaveisekarjas. Sellealane andmete töötlemine on koondatud Vissukese alammenüüsse VET ja vaikimisi on see nähtav vaid karja omanikule, s.t teised Vissukese kasutajad karja veterinaarandmeid ei näe ega saa ka esitada. Küll saab karja omanik ise neid õigusi teistele Vissukese kasutajatele anda. Käesolevas lühikirjutises ei ole võimalik avada uue teenuse täisfunktsionaalsust, ehk annavad mõningase ettekujutuse VET menüüs sisalduvad alapunktid:

- Ravimid (ametlikud ravimid, ravimid lisaks ametlikele).
- Ravimite müüjad.
- Ladu (ülevaade, haldamine, aegunud ravimid).
- Ravi (sisestus, pooleliolev ravi, keelu all loomad, kulu looma kohta, ravimiarvestus).
- Haiguste ajalugu.
- Profülaktika sisestus (lehmad, lehmikud, pullikud).

Uus käibemaksumäär

Seoses käibemaksu tõusuga muutuvad 1. juulist 2009 JKK teenuste ja toodete hinnad. Uuenenud hinnakirjaga on võimalik tutvuda JKK kontorites ja kodulehel www.jkkeskus.ee.

Erineva suurusega karjade tulemused

Veebruaris said Koondaruande tellijad Karjade võrdluse trükise, kus iga loomapidaja sai näha, millised on tema tulemused võrreldes teiste sarnase suurusega karjadega ning Eesti keskmise tulemusega. Karjad on grupeeritud suuruse järgi järgnevalt: 5–50 lehma, 51–100 lehma, 101–300 lehma, 301 ja enam lehma.

Aprillikuu Sõnumites tõime välja erinevate gruppide mõned suurimad/väikseimad ning parimad/halvimad näitajad. Ka maakondades toimunud infokoosolekul näidati nimetatud tulemusi. Kuna nähtu tekitas huvi ning trükise saajad nägid vaid

oma suurusgrupi näitajaid, siis avaldame siin kolme suurema grupi 2008. aasta keskmised tulemused. Augustis saavad kõik koondaruande tellijad juba tulemused seisuga 1. juuli 2009. Siis on võimalik võrrelda, kas näitajad on paranenud või hoopis halvemaks muutunud.

Väikeste karjade puhul võib mõni ekstreemse tulemusega üksiklehm karja keskmist tugevasti mõjutada, mistõttu alla 50 lehmaga karjade andmeid me käesolevas artiklis ei avalda.

Andmeid vaadates tuleb iga näitaja puhul kindlasti arvestada, et alati ei ole suurem number väiksemast parem ja vastupidi.

Näitaja	51–100 lehma			101–300 lehma			üle 301 lehma		
	Suurim	Väikseim	Keskmine	Suurim	Väikseim	Keskmine	Suurim	Väikseim	Keskmine
Piimatoodang lehma kohta (kg)	9376	3499	6492	9801	2924	6998	11652	5668	8045
Elupäeva piim (kg)	18	5,7	8,7	17,6	6,7	12,4	22,6	9,4	15,3
Lehmade vanus (k)	86	43	62	77	46	59	68	45	53
Lehmade vanus (lakt.)	4,3	1,6	2,8	4,1	2,0	2,6	3,1	1,9	2,3
Lehmade praakimine (%)	45,3	3,9	22,0	36,0	9,3	23,4	45,1	9,9	26,0
Surnultsünde (%)	22,6	1,2	7,5	27,2	0,6	7,3	12,7	3,8	7,7
Esmaspoegimisiga (k)	41,0	22,5	29,6	41,5	23,6	29,0	36,8	24,2	27,8
Poegimisvahemiku pikkus (p)	693	361	427	507	362	424	480	381	419
Uuslõpsiperioodi pikkus (p)	423	80	149	230	92	145	200	102	139
Kinnisperioodi pikkus (p)	149	49	81	150	54	77	123	56	73
Lehmikute vanus 1. seemendusel (k)	31,3	12,4	19,1	27,2	13,3	18,9	25,1	13,6	17,4
Päevi poegimisest 1. seemenduseni	153	60	92	131	59	85	130	56	85
Seemendusi tiinestumise kohta	2,7	1,0	1,8	3,8	1,4	2,0	3,2	1,2	2,1
Tiinestumine 1. seemendusest	100,0	27,5	59,6	75,8	22,0	47,5	82,6	8,6	46,3
Lehmikute väljam. (alla 6 k, %)	25,8	0	3,3	28,6	0	4,8	19,1	0	6,3
Lehmikute väljam. (üle 6 k, %)	27,5	0	5,7	43,7	0	7,1	11,8	0,8	4,6

Aire Pentjärv

Väliteenistuse osakonna juhataja

Vissukese kasutamisest

Nüüd, kus meie kliendid on juba mitu aastat kasutanud Vissukese programmi oma veiste andmete vaatamiseks, trükiste tegemiseks ja andmete sisestamiseks, saab teha juba kokkuvõtteid ja üldistusi. Vissukesse on sisse lülitatud statistiliste andmete kogumine, mis võimaldab teha kindlaks, kui palju kordi on üht või teist alalõiku kasutatud. Kuna Vissuke on pidevas täiendamises ja muutumises, siis loomulikult neid osi, mis said sellesse lülitatud hiljem, on vähem kasutatud kui vanemaid. Statistiliste andmete kogumine on samuti muutusi läbi teinud ning seetõttu ei saa teha kogu Vissukese eksisteerimisperioodi kohta ühtset statistikat, näiteks möödunud aasta 6. maini ei kogutud andmeid iga üksiku reporti käivitamise kohta eraldi, teada on vaid reportide poole tehtud pöördumiste üldarv – 77 343. Mainitud kuupäevast alates on teada andmed üksikute reportiliikide kohta eraldi. Enim kasutatakse udara tervise analüüsi, sellele järgneb piimaproovide vastuste trükk, enam-vähem võrdsele leiavad kasutamist laudalehe etteüritus ja söötmise analüüs.

Tore on see, et kasutatakse ka lehmade ja lehmikute seemenduste trükist, mida me ise paberandjal omanikele ei saada. Teenimatult vähe käivitatakse aga veareportit. Me saadame

igale kliendile veareportit küll paberil, kuid vigu parandatakse pidevalt ka kontroll-lüpside vahelisel perioodil ja enne järjekordset piimaproovide töötlust oleks soovitatav vaadata, kui palju parandamata vigu on veel alles jäänud. Rohkem on vaadatud küll vigade statistikat “karja andmete esitamise probleemide” all (pea 16 400 korda). Alljärgnevas tabelis on toodud üksikute reportide poole pöördumised seisuga 10. juuni 2009. a.

Reporti liik	Kordi
Piimaproovide vastused	3 580
Laudalehe etteüritus	1 350
Kuu- ja kvartalitükised	1 540
Udara tervise analüüs	3 770
Söötmise analüüs	1 480
Noorkarja trükised	530
Seemendustulemused	660
Aastakokkuvõtted	540
Veareport	140

Sündmuste sisestamisi on tehtud üle 105 500 korra, mille jooksul on sisestatud veidi üle 804 000 loomadega toimunud sündmuse, peale selle ligi 387 000 kontroll-lüpsi. Lehmade ja lehmikute nimekirja poole on pöördutud vastavalt üle 115 000 ja 49 000 korra, pullide nimekirja poole peaaegu 42 000 korda, loodetavate poegimiste vastu on tuntud huvi peaaegu 28 000 korral. Lehmakaarte on trükitud pea 65 000 ja vasikakaarte veidi üle 32 000. Karja inventuur on samuti populaarne (üle 52 000 pöördumise), sest see võimaldab saada kiiresti lühiülevaate oma karjast ja käibest.

Populaarsed kasutusalaad on veel andmete mahalaadimine Excel-tabelitesse (peaaegu 43 000 korda), piimakombinaadi proovide vaatamised (üle 28 000 korra), kontrollaasta keskmiste ja kontroll-lüpsi keskmiste vaatamised (vastavalt üle 20 000 ja 22 000 korra). Karjade võrdlust on kasutatud vaid veidi üle 1300 korra.

Oma salasõna muutmist on siiani kasutatud vähe – vaid 104 korda, ometi on see hea võimalus valida endale meelepärasm salasaõna või muuta seda vajadusel (näiteks kui eelmine JAK lahku töölt).

Uuematest võimalustest on palju kasutatud ühtset andmeesitust nii PRIA-sse kui ka JKK-sse (4540 korda), selle käigus on PRIA-le esitatud 20 084 looma märgistamine.

Paaride valiku programm kogub samuti populaarsust, selle erinevaid osi on kasutatud 12 850 korral.

Inno Maasikas

Jõudluskontrolli andmetöötlusosakonna juhataja

Miks kõrvamärgid kõrvast kaovad?

Kõrvamärkide kadumise põhjustest oleme varasemates lehtedes mitmel korral kirjutanud, kuid vaadates tellitud asenduskõrvamärkide koguste erinevusi sama suurusega karjades, tuleb teemat jätkuvalt käsitleda.

Kõrvamärkide kadumist ja purunemist mõjutavad kõrvamärkide kvaliteet, märgistamine ning farmis valitsev olukord. Kuna Eestis kasutatakse kõigis farmides ühe tootja kõrvamärke, peaks nende kvaliteet mõjutama kõiki farme sarnaselt. Siiski erinevad tellitud asenduskõrvamärkide arvud kordades. Kui paremates farmides on viimase aasta jooksul tellitud kuni 5 asendumärki 100 looma kohta, siis mõnes karjas on asendatud 30% kõrvamärkidest. Viimastel aastatel on suuri investeeringuid tehtud lüpsifarmidesse. Uutes vabapidamislautades on aina vähem kohti, mis võiksid

põhjustada kõrvamärkide kõrvast kadumist. Halvem on olukord noorkarjalautades. JKKs tehtud statistika kohaselt tellitakse 45% asenduskõrvamärkidest kahe aasta jooksul pärast vasika märgistamist – seega tellitakse need noorloomadele.

Karjades, kus kadu on väga suur, tuleb kriitiliselt üle vaadata loomade pidamistingimused ning jälgida ka seda, kas märgid on kõrva pandud nõuetekohaselt. Nimetatud riskide vähendamine aitab keerulistes majandusoludes vähendada liigseid kulutusi kõrvamärkide asendamisele.

Pidamistingimused mõjutavad kõrvamärkide kadumist väga suurel määral. Künade/sõimede, jootjate ja muude piirete katkised servad, tihe sõimevõre, pallinöörid (mida on laudas erinevate asjade kinnitamiseks kasutatud) on kohad, kuhu kõrvamärk võib kinni jääda ning seetõttu kõrvast rebeneda. Karjamaal “näppavad” kõrvamärke piirdena kasutatav okastraat, võsa, kuivanud puutüükad jne. Paljudes karjades viiakse veistele karjamaale heinarullid, millelt on nõörid eemaldamata. Ka sellisel juhul võib nõör jääda kõrvamärgi taha ning rebida kõrva lõhki ning kõrvamärgi kõrvast.

Vasikate puhul tuleb jälgida seda, et vasikad ei imeks pärast jootmist üksteise kõrvu, sest ka nii võib kõrvamärk kaduda. Mõni vasikas oskab kõrvamärgi naabri kõrvast nii osavalt kätte saada, et märgita jäänud vasika kõrv ei ole rebenenud ning samas on ka kokkulöödud kõrvamärk ühes tükis.

Oluline on kõrvamärkide korrektne kõrva kinnitamine. Tavapärase kõrvamärk peab olema kinnitatud kõrva keskele kõõluste vahele, elektrooniline kõrvamärk kõrva pikitelje ning esimese ja teise neljandiku vahelise mõttelise joone ristumiskohta. Kõrvamärgi suurem, nupuga pool peab olema kõrva siseküljel. Vastupidisel puhul suureneb taas võimalus, et kõrvamärk jääb millegi taha kinni.

Enne kõrva kinnitamist on soovitatav kõrvamärk kasta antiseptilisse lahusesse. Nii väheneb oht põletiku tekkeks ning märgistamisel tekkinud haav kõrvas ei lähe liiga suureks. Põletikuoht on suurem ka juhul, kui märgistamisel on vigastatud mõnda veresoont. Seega on vasika pea fikseerimine märgistamisel väga oluline – loom ei saa rabeleda ning kõrvamärk lüüakse õigesti kohta.

Talvekülmade ajal soovitame varus olevaid kõrvamärke enne märgistamist hoida soojemas ruumis. Külm plastik muutub hapramaks ning seetõttu võib märgi teravikuga osa puruneda ning märgistamine ebaõnnestuda.

Aire Pentjärv

Tähelepanu

“Piimaveiste põlvnemis- ja jõudlusandmete kogumise, nende õigsuse kontrollimise, töötlemise ja säilitamise korra” punktis 4.5 on sätestatud, et **ajavahemik kahe kontrollpäeva vahel võib olla 22–37 päeva ning üks kord kontrollaasta jooksul kuni 65 päeva**. See annab loomapidajale võimaluse erakorralisel puhul (loomade haigestumine, tormist põhjustatud elektrikatkestus, jõudlusandmete koguja ootamatu haigestumine jne) jätta aastas üks kontroll-lüps vahele. Kahjuks on karju, kus kontroll-lüpsid jäävad tegemata mitmel kuul ühe aasta jooksul. Selleks, et toodanguandmed oleksid usaldusväärsed ning nii Eesti-siseselt kui rahvusvaheliselt tunnustatud, soovitame kontroll-lüpsse kergekäeliselt mitte tegemata jätta.

Kui puhkuste ajaks või muul põhjusel on farmi palgatud **asendaja**, kelle tööülesannete hulka kuuluvad ka jõudluskontrolliga seotud tegevused, on jõudlusandmete koguja kohustatud selle inimese välja õpetama. Selleks, et nii jõudlusandmete koguja kui väljaõppe saanud inimene saaksid alati kinnitada väljaõppe toimumist, tuleb koostada dokument (tõend), kus on kirjas jõudlusandmete koguja ning koolitatava(te) nimed, käsitletud teemad, koolituse kuupäev ning allkirjad.

Juhul kui Te olete 10 korda püüdnud siseneda **Vissukesse vale parooliga**, pannakse Teie kasutajanimi lukku ning sinna ei saa siseneda enam ka õige parooliga. N-õ lahtilukustamiseks tuleb pöörduda JKK tehnilisse teenindusse telefonil 738 7734.

Möödunud märgates

Milli Metsaots

Alates 1973. aastast olin Järvamaal, selleaegses Paide rajoonis. Kirna kolhoosis töötasin algul lühikest aega veisekasvatuse zootehnikuna ja siis juba kuni kolhoosi likvideerimiseni seleksioonäärina.

Paide rajoon oli sel ajal üheks paremaks põllumajandusrajooniks Eestis. Siin olid paremad põllumaad, samuti edenes paremini ka loomakasvatussaaduste tootmine. Üldse olid seitsmekümnendad aastad Eesti põllumajandusele edukad. Suurenesid nii teravilja hektarisaagid kui ka piima ja lihatoodangu numbrid. Kirna kolhoos sai üle 4000 kg piima lehma kohta juba 1974. aastal. Toota tuli muudkui rohkem ja rohkem – turg oli ju olemas ja see turg nõudis aina juurde ja juurde. Kogu tegevus kolhoosis toimus nn nõukogude ajal ikka partei ja valitsuse juhtimisel. Rajooniorganid andsid majanditele ülesandeid mida ja kui palju on vaja aastast toota. Et neid ülesandeid täita, oli kombeks koostada igakuiseid abinõude plaane. Näiteks kolhoosi juhatause otsusega kinnitati “Veiste taastootmise parandamise ja ahtruse vähendamise abinõude plaan”. Minu kui veisekasvatuzootehniku ülesandeks oli selle plaani järgi suveperioodil:

- kindlustada iga päev lüpsikarja häireteta haljassööda ettevedu,
- igakuiselt viia läbi loomakasvatajatega nõupidamised töötulemuste kohta,
- karja taastootmise kindlustamiseks seemendada iga kuu 40 mullikat jne.

Peale igasuguste abinõude plaanide koostamise moodustati majandis tööde parandamiseks ka komisjone. Näiteks moodustati ahtruse tõrje komisjon. See komisjon oli 2–3 liikmeline ja selle ülesandeks oli igakuine veiste tiinuse kontroll. Kontrolli tulemused tulid ette kanda juhatause koosolekul. See komisjon tegeles ka põhikarja loomade väljaprakeerimisega.

Kui algul rajooniorganid kinnitasid majanditele aastaplaanid, siis 1980. aastal partei rajoonikomitee soovitusel hakati majanditele andma ka igakuilisi ülesandeid. 1980. aasta mais pidi Kirna kolhoos lehmalt saama 445 kg ja kokku tootma 2420 tonni piima. Sama aasta septembri ülesanne anti juba kolme arvuga – lüpsla lehma kohta 360 kg, päevas 12 kg ja toota kuus kokku 1950 tonni piima.

Alates 1983. aastast arvestati ka erasektori poolt toodetud ja müüdüd piim ning liha majandi kaudu riikliku plaani täitmiseks, kusjuures vastutus riikliku plaani täitmise eest jäi majandile. Nii rakendati ka kolhoosnikud ja samuti kõik teised, kes soovisid loomadega tegeleda, riikliku plaani täitmisele. Inimesed hakkasid nii maal kui linnas pulle kasvatama. Majanditesse võeti tööle eraldi inimene, kes organiseeris loomade vedu lihakombinaati. Kõik olid rahul.

Saarte Viss

17. juunil peeti 15. korda Saarte Vissi. Osales 11 loomaomanikku 39 loomaga. Holsteini Vissiks pärjati Vifi Kõljala POÜ karjast. Punase tõu Vissi tiitli pälviv Kõljala POÜ lehm Mallik, kelle ka publik valis Saarte Vissiks.

Muhedat

Kenal naisterahval on aed, kus kõik kasvab ja on lopsakas, kuid tomatid ei taha sugugi punaseks minna. Kuna aga roheliste tomatitega pole suurt midagi peale hakata, läheb ta naabrinaiselt nõu küsima. “Kuidas sinu aias tomatid nii ilusad punased on, minul aga ainult rohelistes?”

“Aga sa mine öösel aeda ja jaluta seal alasti ringi, tomatid näevad seda ja punastavad piinlikkusest.”

Järgmisel hommikul on naabrinaine kohal ja uurib, et kuidas läks.

“Nii ja naa, tomatid on küll endiselt rohelistes, aga kurgid on ööga 5 tolli pikemaks kasvanud.”

Otsime kaanestaari!

JKK on Eesti jõudluskontrolli aasta-raamatute kaane kujundamisel kasutanud fotosid veistest ja sigadest. Ka sinu loom võib saada aastaraamatu kaanestaariks, kui saadad hiljemalt detsembriks meile pildifaili (keskus@jkkkeskus.ee).

www.jkkkeskus.ee
keskus@jkkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094
Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7735
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Aarne Põlluäär	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 517 4320	2. ja 4. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Rakvere 27, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Anne Rosenberg	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 510 3312	K 9.30-15.00
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Malle Unt	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7878	E 10.00-14.00
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Aarne Põlluäär	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 517 4320	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Uudised

Hea klient!

Enamus JKK Sõnumite lugejatest teab, et 2009. aastal möödus 100 aastat organiseeritud jõudluskontrolli alustamisest Eestimaal.

Juubeliaasta kulmineerus raamatu "100 aastat jõudluskontrolli Eestis" ilmunisega. Raamatu esitlust täiendas JKK ruumides korraldatud näitus esemetest ja meenutustest jõudluskontrolli ja Jõudluskontrolli Keskuse ajaloost. Näitusel sai lehitseda nii esimese Eesti Vabariigi aegseid karjakontrolli aastaraamatuid, tolleaegseid karjaraamatuid, katsuda margapuud või boniteerimisel kasutatud mõõtmisvahendeid, vaadata millised olid esimesed Eestis kasutusele võetud kõrvamärgid. Näitus kinnitas – tehnika ja sellest tulenevalt trükiste ja asjade, tegevuste vorm võib muutuda, ent jõudluskontrolli sisu püsib. Tsiteerides 1910. aastal avaldatud Liivimaa kontrollühisuse esimest näidispõhikirja: "Ühisus asutatakse selle otstarbega, et järjekindlate proovilüpside ja piima rasva kindlaksteegemise abil niisuguseid kariloomi soetada, kes vähese toidu juures palju ja rasvarikast piima annavad."

Minu käest on küsitud, et kas 100 aastat on palju või vähe võrreldes teiste riikidega? Me ei saa eestlaslikult uhkustada faktiga, et olime ühed esimesed. Enne Eestit on jõudluskontrolliga alustatud kõikides Põhjamaades ning mõnedes teistes Euroopa riikides. Aga ka näiteks Austraalia alustas jõudluskontrolliga 100 aastat tagasi. Eestist hiljem on jõudluskontrolliga alustatud Kanadas, Suurbritannias, Belgias, Itaalias ja lähimatest riikidest ka Leedus.

Kindlasti on pika ajaloo kõrval oluline meie tänane olukord ja selles osas võime tõdeda, et "eestlane olla on uhke ja hääl!" Siinjuures on mul hea meel tänada kõiki jõudluskontrolliga tegelevaid loomaomanikke ning nende abilisi (assistendid, konsulendid, ametnikud), tänu kellele saame nii ümmargust tähtpäeva uhkusega tähistada!

Kaivo Ilves

Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Jõudluskontrolli juubeli- raamat

1. oktoobril toimus Jõudluskontrolli Keskuses raamatu "100 aastat jõudluskontrolli Eestis" esitlus. Raamat annab hea ülevaate jõudluskontrolli kujunemisest ning arengust kuni tänapäevani. Kui kümme aastat tagasi andis Jõudluskontrolli Keskus välja raamatu "90 aastat jõudluskontrolli Eestis", siis praeguse raamatu puhul ei ole tegemist eelmise kordustrukiga. Juubeliraamatus on Inno Maasikas uurinud ja kirjeldanud väga põhjalikult jõudluskontrolli kujunemist eelmise sajandi algusaastatel. Hilisemast ajast annavad ülevaate Eha Lökk, Arvi Olkonen ning tänased Jõudluskontrolli Keskuse töötajad. Lisaks arenguloole on võimalik lugeda ka laudas assistendina töötanud inimeste isiklikke mälestusi jõudluskontrollist.

Raamatu saadame oktoobrikuu jooksul kõikidele lepingulistele klientidele – nii piimaveise-, lihaveise- ja seakasvatajatele. Lisaks on alates novembrist raamat koos kõigi meenutustega kättesaadav ka elektrooniliselt meie kodulehelt ning raamatuna Jõudluskontrolli Keskuse kõikides kontorites.

Juubeliraamatu valmimisele andis suure panuse Põllumajandusministeerium. Tänuõnu on väärt kogu raamatu toimetuse: Kaivo Ilves, Inno Maasikas, Aire Pentjärv, Toomas Rimmel, Eneken Ulmas. Keelelise korrektoori tegi Aimi Sõrg.

Huvitavat lugemist!

Külalised Poolast

15.–17. september võõrustas Jõudluskontrolli Keskus kolleege Poola Piimakarjakasvatajate ning Tõuaretajate Ühendusest. Külaskäigu eesmärk oli tutvuda Eesti piimakarjakasvatusega ning meie jõudluskontrolli süsteemiga. Eestis tehtav pakkus külalistele suurt huvi – Jõudluskontrolli Keskuses veedetud päeval uuriti põhjalikult jõudluskontrolli ja tõuaretuse erinevaid tahke. Taaskord saime uhkust tunda Eesti jõudluskontrolli üldise hea taseme ja meie poolt klientidele pakutavate IT-lahenduste üle. Informatsiooni ja võimaluste rohkus palvis siirast tunnustust.

Külalistel oli huvi ka meie karjades toimuva vastu. Külastasime Poola kolleegidega Kõpu PM Osahingut, Saimre Osahingut, Soone Farm OÜd ja Aravete Agro OÜd. Karjade valikul oli aluseks külaliste soov näha erineva pidamis- ja lüpsmisviisiga karju. Kõpus oli võimalik näha ka kontroll-lüpsi tegemist. Täname kõiki loomapidajaid meeldiva vastuvõtu eest!

JKK osaleb ICARi kvaliteedisüsteemis

2006. aastal sai Jõudluskontrolli Keskus ühena viimastest ICARi eritempli kasutamisoiguse. ICARi eritempel oli tunnistuseks, et Eesti jõudluskontrolli süsteem vastab rahvusvahelistele reeglitele. ICARi eritempli saamiseks esitas JKK ICARi juhatajale taotlusedokumendi, milles olid kirjeldatud kõik jõudluskontrolliga seotud tegevused. 2006. aasta veebruaris külastasid Eestit ka ICARi juhatajate liikmed, kes käisid meie tegevust kohapeal hindamas ning jäid nähtuga rahule.

2007. aastast muudeti organisatsioonide hindamise süsteemi, sest kord juba eritempli saanud riigid võisid seda kasutada aastaid ilma tegevuste regulaarse auditeerimiseta. Kasutusele võeti kvaliteedisertifikaat (*Certificate of Quality*), mis kehtib kolm aastat. Eritemplit omavate organisatsioonide puhul toimub esmane hindamine taotlusedokumendi põhjal, kolme aasta möödudes hindavad audiitorid organisatsiooni lisaks taotlusedokumendile ka kohapeal.

Jõudluskontrolli Keskus on saanud ka ise uues kvaliteedisüsteemis osaleda. 2007. aastal sai kvaliteedisertifikaadi *Holstein UK* (Suurbritannia), kelle dokumenti hindas JKK direktor Kaivo Ilves. Käesoleva aasta suvel hindas *Cattle Information Service* (Šotimaa) taotlusedokumendi JKK väliteenistuse osakonna juhataja Aire Pentjärv. Auditi tulemused esitati ICARi juhatajale, kes teeb lõpliku otsuse kvaliteedisertifikaadi väljaandmise kohta.

Jõudluskontrolli Keskus esitas oma taotlusedokumendi kvaliteedisertifikaadi saamiseks kevadel ning see on praegu hindamisel.

Veterinaarrakendus Vissukeses

Programmis Vissuke on uus rakendus VET (veterinaaria). VET hõlmab kogu piimaveisekarja (lehmad, noorkari) ravimiarvestust ning ravi. Andmete sisestamise ja töötlemise õiguse on JKK andnud karja omanikule, kes omakorda saab töötlemisõigusi edasi anda teistele kasutajatele. Seda saab omanik teha Vissukeses (seaded > Vet seaded). Seni, kuni õigusi edasi antud ei ole, on veterinaarandmed näha ainult karja omanikule.

Uus rakendus annab ülevaate ostetud/kulutatud/utliseeritud ravimite ning ravimite jäägist laos. Loomapidaja saab ülevaate ravimitele kulunud rahast, karja tervislikust olukorrast, teostatud profülaktilistest töödest jne. VETi ravimiarvestus on kooskõlas Eestis kehtiva seadusandlusega. Veterinaarravimite nimekiri on kooskõlastatud Ravimiametiga ning ettepanekud haiguste osas on teinud Eesti Maaülikooli õppejõud.

Avades haigusloo, sisestades loomale ravi andmed saab omanik ja/või vetarst teha iga looma kohta eraldi või kogu karja puudutavaid analüüse. Olulisemad neist on:

- haiguste ajalugu rahalise arvestusega kokku või looma kohta;
- kasutaja poolt etteantud perioodis ravimite kulu kokku ning keskmine kulu ravitud looma kohta;
- ühes kuus kulutatud/utliseeritud ravimid jne.

Rahalist arvestust näeb eraldi lehmale ja noorkarjale. Kui kliendil on mitu farmi, saab andmeid näha ka erinevate farmide lõikes.

Looma haiguslood (ravid looma sünnist karjast väljaminekuni, raviskeem, kulunud raha jne) on Vissukese alamenüüs *jõudluskontroll*. Vajadusel saab haiguslugu trükkida paberile.

VET rakenduses on kaks põhilist osa: ladu ja ravi.

Ladu koosneb kolmest alajaotusest:

1. Täielik *ülevaade* laos olevatest ravimite (ostu kuupäevad, partiide numbrid ning hetkel allesolevad ühikud). Inventuur laos aitab otsustada, kas ravimit on juurde vaja tellida.
2. Veterinaarravimite *lao haldamine* sisaldab ostetud ravimeid, kuhu saab neid juurde lisada, vajadusel maha kanda või kustutada. Kasutaja näeb sellel hetkel kogu laos oleva kauba väärtust, konkreetse ravimipartii kasutamise ajalugu (mitmele loomale, ühikute jaotus), rahalist väärtust ning piima/liha keeluageu.
3. Maha kantud ja aegunud ravimid on alamenüüs *aegunud ravimid*.

Lühiülevaade jõudluskontrollist Poolas

Septembris Eestit külastanud Poola Piimakarjakasvatavate ning Tõuaretajate Ühenduse delegatsioon andis ülevaate jõudluskontrollist Poolas. Kuni 2006. a tegeles jõudluskontrolliga Poola Riiklik Aretuskeskus. Siis toimus reorganiseerimine ning piimaveiste jõudluskontroll anti Poola Piimakarjakasvatavate ning Tõuaretajate Ühenduse (PPTÜ) alluvusse. Üle viidi nii ülesanded, töötajad kui andmebaas. Kaks aastat varem oli PPTÜle üle antud tõuraamatupidamine ning aretustegevus. PPTÜ on kogu Poolat hõlmav loomapidajate ühendus, kuhu kuulub 20 piirkondlikku veisekasvatavate aretusühingut ühtekokku 6800 liikmega. Lisaks aretustegevusele ning piimaveiste jõudluskontrollile tegeleb PPTÜ veiste lineaarse hindamisega ning pakub söötmissõuannet. PPTÜ koosseisus on 7 piimalaborit, kolmest regionaalsest osakonnast koosnev väliteenistus ning andmetöötlus. Kõik IT arendustööd ostetakse praegu erafirmalt sisse, kuid tulevikus on plaan luua oma arendusmeeskond.

Jõudluskontrolli tehakse Poolas A-meetodil, mis tähendab, et kontroll-lüpsid teeb jõudluskontrolliorganisatsiooni palgal olev kontrollassistend. Lisaks tavapärasele 4-nädalase intervalliga kontroll-lüpsile pakutakse Poolas ka võimalust teha kontroll-lüpsi 8-nädalase intervalliga. Viimasena nimetatud meetodi osakaal on küll väga väike, aga see sobib suurepäraselt jõudluskontrolliga alustavatele karjadele. Hiljem teadlikuse suurenemisega lähevad

Nende ravimite kasutamine loomade raviks on välistatud.

Ravi aluseks on konkreetsele loomale avatav haiguslugu ning sellele lisatavad/täiendavad kirjed *ravimised*. Ühe haiguse kohta võib olla mitu ravi rida nt energiavaeguse kohta eraldi read glükoosi ja kaltsiumipreparaadi manustamise kohta või ka hoopis puududa. Haiguse/diagnoosi valik toimub fikseeritud nimekirjast. Ravi sisestamine on lihtne. Määratakse ravi alguse kuupäev, kellaeg, ravimi nimetus ja partii number. Sellega täidetakse ka juba read piima- ja/või lihakeelu kohta tundides. Raviskeem (nt 20 ml kolm päeva), ravipikkus päevades (millega määratakse ravi lõppemise kuupäev tunni täpsusega). Veel on võimalus lisada täiendavaid märkusi nt udarapõletiku korral märged: 1. ja 2. veerand, manustamise viis (valik rippmenüüst), mitu korda ja kui palju ühikuid korraga. Alamenüü on ka hetkel pooleliolevate loomade ravi kohta.

Sisestatud kirjeid nii lao kui ka ravi osas saab vajadusel muuta või kustutada (nt vale diagnoos, eksitud ravimi valikuga või raviskeemiga jne). Mahukate profülaktiliste tööde (nt kinnislehma udararavi, sõrahooldus, nudistamine jne) sisestamise lihtsustamiseks on alamenüü, kus võimalik ravi anda korraga mitmele loomale. Vajalike loomade leidmiseks saab teha nimekirjadest päringuid lehmadele farmi, grupi või lüpsipäevade alusel ning noorkarjale loomade vanuse järgi.

Eraldi alamenüü on *ravitud loomade* kohta, mis annab ülevaate kogu karjas ravitud loomadest (lehmad, lehmikud ja pullid). Tabelis on veerg *juhud*, kus kajastub konkreetse looma haiguslugude arv, mis sisaldab kõiki ravimisi ja ravikulusi.

Vissukese VET rakenduse kasutamisel on hulk eelised: lihtsustab kasutatavate ravimite arvestuse pidamist, aitab jälgida ning hoida kontrolli all kulutusi ravimitele ja ravile, väljatrükkide võimalus (k.a kohustuslik ravimiarvestus), iga looma haiguslood sünnist kuni karjast väljaminekuni, arvestus piima- ja/või lihakeelu all olevatest loomadest, pooleliolev ravi, veterinaarandmeid saab kasutada komplekselt koos teiste jõudluskontrolli näitajatega looma kohta käivate otsuste tegemisel jne. Tegemist on areneva rakendusega ning iga kasutaja ettepanekud on oodatud.

Merle Lillik

Väliteenistuse osakonna Jõgeva- ja Tartumaa zootehnik

karjad üle 4-nädalase intervalliga jõudluskontrolli süsteemile.

Poolas on kokku ligi 2,7 miljonit lehma, kellest ligi 580 000 on jõudluskontrollis (21,5%). Jõudluskontrollis on karju 18 335 ning karjas on keskmiselt 31,6 lehma. Suuremad karjad on Lääne-Poolas, kus Lubuskie vojevoodkonnas on keskmine karja suurus üle 100 lehma ning Zahodnio-Pomorskie, Dolnoslaskie ning Opolskie vojevoodkonnas 51–100 lehma. Kõige väiksemad karjad on Łódź-Poolas, kus karjas on vähem kui 20 lehma. Üle 92% karjadest on suuremad kui 10 lehma, 10 protsendis karjades on rohkem kui 50 lehma. Piimatoodang lehma kohta oli 2008. aastal 6817 kg, mis on 129 kg rohkem kui 2007. aastal.

Kõige enam kasvatatakse Poolas holsteini tõugu lehma – 92,6%, järgnevad punasekirju holstein ja simmental, keda on vastavalt 2,9% ja 1,5%. Huvi kohalike tõugude (poola punane, poola mustakirju, poola punasekirju) kasvatamise vastu tõuseb. Kuigi protsentuaalselt on neid lehma küllalt vähe, suureneb nende arv siiski järjekindlalt. Põhjuseks loomade hea tervis, pikk kasutusaeg, vastupidavus keerulisemates söötmiss- ja pidamistingimustes.

Trendid piimakarjakasvatases: lehmade arv riigis väheneb; jõudluskontrollialuste lehmade arv suurenes, kuid pärast 1. juulit 2009 on langema hakanud; jõudluskontrollialuste karjade arv väheneb; jõudluskontrollialuste lehmade osakaal ning karja keskmine suurus suurenevad.

Veiste pidamise määrus

Alates 01.09.2009 kehtib põllumajandusministri määrus nr 90, millega on kehtestatud nõuded veiste pidamise ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta. Määruses on muuhulgas märgitud, et:

- loomapidaja tagab siseruumis peetava veise tervise kontrollimise vähemalt üks kord päevas;
- veise sõrgu kontrollitakse mitte harvemini kui kuue kuu tagant ja hooldatakse vajaduse korral;
- veise pidamise kohas peab olema piisavalt ruumi, et loomal oleks võimalik takistamatult süüa, juua, maha heita, lamada ja üles tõusta ning jäsemeid välja sirutada;
- veise pidamise ruum peab olema varustatud tulekustutusvahenditega, mille korrasolekut kontrollitakse korrapäraselt;
- elektripiitsa on lubatud kasutada ainult üle 12 kuu vanuse veise puhul, kes keeldub liikumast, kui loomale on tagatud edasi liikumiseks piisav ruum ja antud selleks piisav aeg;
- veise pidamise ruumi või ehitise põrand ei tohi olla libe;
- veist ei tohi pidada alaliselt pimedas. Veise pidamise ruum või ehitise peab olema piisavalt valgustatud kas loomuliku valguse või kunstliku valgustusega igapäevaselt vähemalt kella 9st kuni kella 17ni. Peab olema võimalus kasutada ööpäev läbi lisavalgusallikat,

et vajaduse korral kontrollida looma heaolu ja tervist;

- aasta ringi lõaspeetavale veisele peab olema tagatud korrapärane juurdepääs õues asuvale jalutusväljakule (kehtima 01.09. 2019);
- veise ase peab olema piisavalt pikk ja lai, et loom saaks tasasel pinnal vabalt seista ja lamada, püsti tõusta ja lamama heita;
- sugupulli aedik peab asetsema nii, et loomal oleks võimalik näha ja kuulda ümbruses toimuvat;
- rühmana peetavatele nuumpullidele peab olema eraldatud ruumi vähemalt 3 m² looma kohta ning lisaks 0,5 m² iga 100 kg eluskaalu kohta kui looma kehakaal ületab 500 kg,
- poegimisabi tohib anda vaid käsitsi kasutatavat vahendit kasutades. Kui see ei õnnestu, võetakse ühendust veterinaararstiga;
- lüpsil olevat lehma, välja arvatud laktatsiooni lõpetav lehm, lüpstakse vähemalt kaks korda päevas,
- rühmas veiste pidamise korral peab söödasõim olema paigutatud nii, et kõik loomad pääseksid takistamatult sööma. Söetmiskohal tuleb täiskasvanud looma kohta arvestada vähemalt 60 cm sõimepikkusega.

Täielik määruse tekst on toodud elektroonilises Riigi Teatajas ja Jõudluskontrolli Keskuse kodulehel.

Raamatu “100 aastat jõudluskontrolli Eestis” koostamine

Sada aastat jaguneb perioodideks, mil karjakontrollil oli erinev ulatus, eestvedajad, eesmärgid jne. Erilist tähelepanu on raamatus pööratud karjakontrolli algaastatele enne I maailmasõda, selle ajal ja kuni esimeste aastaraamatute ilmumiseni 1920. aastate algul juba Eesti Vabariigis. Eesti oli tsariajal jaotatud kahe kubermangu vahel ning mõlemas osas kulges elu omaette, tekkisid ja eksisteerisid paralleelsed organisatsioonid. Tolleaegne Eestimaa kubermang haaras Harju-, Viru-, Järva- ja Läänemaad (koos Hiiumaaga). Lõuna-Eesti kuulus Liivimaa kubermangu koosseisu, tema neli maakonda Tartu-, Võru-, Pärnu- ja Viljandimaa asusid Eesti territooriumil ja moodustasid nn Põhja-Liivimaa; Riia, Cēsise, Valmiera ja Valga maakond moodustasid nn Lõuna-Liivimaa, mis põhiosas hõlmas praegust Lätimaad. Saaremaa kuulus ka Liivimaa koosseisu, kuid seal karjakontrolliga enne I maailmasõda algust ei tehtud. Suurmajapidamised (mõisad) olid peaaegu eranditult sakslaste käes ning nendel eksisteerisid omad põllumajandulikud organisatsioonid ning seetõttu saame jälgida karjakontrolli tekkimist nelja erineva organisatsiooni all. Karjakontrolli sünnipäevaks Eestis loetakse 1. maid 1909. a, mil Hans Virkuse eestvõttel loodi Väändras esimene kontrollühing. Samal aastal viisid mõlema kubermangu mõisnikud sisse karjakontrolli mitmetes mõisates üle Eesti. Eestimaa kubermangus oli mõisate karjakontrolli organiseerijaks Estländische Landwirtschaftliche Verein. Esimene talupoegade kontrollühing Eestimaa kubermangus tekkis alles 1911. a Kullamaal. Eestvedajaks kujunes siin Tallinnas asuv Eestimaa Põllumeeste Keskseks. Liivimaa mõisate osas oli organiseerijaks Livländische Gemeinnützige and Ökonomische Sozietät ja talude osas Põhja-Liivimaa Põllutöö Keskseks asukohaga Tartus. Kõik seltsid löid enda juurde karjakontrolli osakonnad, palkasid tööle instruktoreid, töötasid välja kontrollühistute tüüpõhikirja, juhised ja abitabelid assistentidele, jagasid valitsuse antud abirahasid.

Juubeliraamatus on kirjeldatud nende ühingute erinevaid tekkelugusid. Kõikjal kus võimalik, püüti kasutada ainult originaalmaterjale või vähemalt samal perioodil ilmunud ülevaateid, kokkuvõtteid, artikleid. Artikli “Jõudluskontrolli vanemast ajaloost” kirjutamise käigus tutvus autor paljude arhiivimaterjalidega ja trükkis avaldatud kirjutistega tolle ajajärgu kohta. Eesti Ajalooarhiivist, Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiiviraamatukogust ja Tartu Ülikooli Raamatukogust õnnestus kätte saada palju tol ajal trükkis ilmunud materjale mõisate ja talude karjakontrolli kohta. Samas peab märkima, et üheski raamatukogus pole täielikku komplekti tollal väljaantud

aastaraamatutestki. Eriti palju tuli välja seni avaldamata materjali karjakontrolli tekkimise ja leviku kohta Liivimaa kubermangu mõisates ja Eestimaa kubermangu talukarjades, mida polnud seni ükski uurija avastanud ega kasutanud.

Eesti Vabariigi ajal 1920–1940 ning sellele järgnenud okupatsioonide perioodil 1940–1945 ilmusid väga mahukad ja põhjalikud karjakontrolli aastaraamatud. Neis kõigis on ülevaatlilikud koondtabelid, artiklid karjakontrolli tähtsündmustest aasta jooksul jms. Üksikkarjade tulemused avaldati alati kõik nimeliselt kas talude või karjaomanike nimede järgi.

Eha Lokki artikkel “Jõudluskontrolli areng Eesti taasiseseisvumiseni” annab ülevaate karjakontrollist Eesti Vabariigi algusaegadest kuni Jõudluskontrolli Keskuse loomiseni.

Ülevaate jõudluskontrolli proovide analüüsimisest ja andmete töötlemisest annavad artiklid “Meenutusi jõudluskontrolli arvutiseerimisest” ja “Piimaproovide analüüsime mehhaniseerimisest ja tsentraliseerimisest”. Jõudluskontrolli arengute kohta taasiseseisvud Eestis on raamatus mitu artiklit, mis kajastavad Jõudluskontrolli Keskuse tänapäevaseid tegemisi, saavutusi ja uuendusi.

Artikleid ilmestavad graafikuid ja tabelid andmetest, mis on teada kogu või peaaegu kogu 100-aastase perioodi kohta (karjakontrollis olnud loomade arv, nende aastatoodang, päevalüps jt). Pikaajaliselt jõudluskontrolliga seotud inimeste meenutused ja fotod annavad edasi seda olustikku ja elu, mis oli ja on kontroll-lüpside tegijal laudas.

Loodan, et raamat pakub kõigile meie klientidele äratundmis- ja avastamisrõõmu jõudluskontrolli ajaloo tundmaõppimisel.

Soovin kõigile head lugemiselamust!

Inno Maasikas

artikli “Jõudluskontrolli vanemast ajaloost” autor

Tähelepanu

Peagi saab paljudel jõudlusandmete kogujatel läbi tunnistuse kehtivusaeg. Uue tunnistuse saamiseks tuleb sooritada jõudluskontrollialaseid teadmisi kontrolliv test, mille viib läbi maakonna zootehnik-peaspetsialist. Erinevalt varasemast kasutatakse seekord valikvastustega testi asemel jõudluskontrollialaseid teadmisi käsitlevat küsimustikku. Teavet testi sooritamise aja kohta saab oma maakonna zootehnik-peaspetsialistilt.

Möödunut märgates

Meenutab Aini Maalmeister

Peale EPA lõpetamist 1971. a asusin tööle J. Gagarini nim. Näidissovhoostehnikumi. Viiratsis algas õppimine ja kogemuste omandamine kahe vanema kolleegi kõrval zootehnik-selektsoonäärina. Majandis oli üle 1800 lehma ja lisaks noorkari. Tuli täita lehmakaarte, hinnata lehmade ja lehmikute välimikku, loomi kaaluda jne. Tol ajal tehti kontroll-lüpsi 3 korda kuus. Piimaproovide analüüs tehti majandi laboris, kus määrati rasva% ja puhtus. Ametis oli kaks laboranti, nemad täitsid karjakontroll-raamatut. Sinna märgiti lehma poegimine, piima kogus, rasva%, kinnijätt, väljaminek ja arvestati ka laktatsiooni toodang. Tartusse hakati meie majandi piimaproove saatma 1974. a kevadel, sellest ajast alustati ka valgu% määramist. Samal aastal läks karjakontroll ja boniteerimine üle masinarvutusele. Need trükised on pikaajalisel säilitamisel.

Suur töö oli aasta lõppedes boniteerimine. See oli lehmade hindamine 100 punkti süsteemis ja koosnes paljudest näitajatest. Lehmade hindamisel anti hindamisvallid järgmiste näitajate eest: toodang, välimik, masinlülpsi kiirus, eluskaal, tõulisus, ema klass, isa klass, isa kategooria (piim, rasva%, tütreid). Punktide alusel arvestati üldklass: eliitrekord, eliit, I klass, II klass, klassita. Noorkarja hindamise aluseks olid eluskaal, välimik, tõulisus, ema klass, isa klass, isa kategooria. Nende alusel määrati üldklass. Terve karja loomade andmed kanti pikkadele lehtedele käsitsi.

Boniteerimise tulemused esitati kõrgele komisjonile. Komisjoni esimees oli Tartust (väga range proua), komisjoni liikmeteks olid rajoonide tõuaretuse zootehnikud (3-4 inimest). Kaasa tuli võtta kõik oma raamatud ja lehmakaardid, muretseda auto ja sõita Viljandisse. Komisjonile tuli anda vastused kõikidele küsimustele ja tõestada oma töö õigsust. See oli nagu diplomitöö kaitsmine.

Käsitsi tööd oli palju, töö pingeline ja väsis silmi. Hea oli see, et boniteerimine oli tasustatav. Olenevalt loomade arvust oli võimalik teenida kuni 120 rubla. Kui meie töötasu oli 68 rubla kuus, siis oli see meeldiv lisa.

Raamatupidajale

Kui tasute meie arvete eest ülekandega:

- Palun kirjutage selgitusse vähemalt üks arve number, mille eest tasute. Selgitus "piimaproov" või "jõudluskontroll" ei seostu meil Teiega.

- Kui maksate mitut arvet korraga, võite teha ühe ülekande, mitte igale arvele eraldi. See aitab ülekande tasu kokku hoida.

- Kui Teie arvet maksab Teie asemel keegi teine, tuleks selgitusse lisada ka jõudluskontrolli tegija (arve saaja) nimi. Arvel olev nimi tuleb selgitusse kirjutada ka siis, kui maksekorraldusel on maksjaks märgitud talu nimi.

- Väga palju laekub JKKle ettemakse ja summasid, mis moodustavad vaid osa arvest. Seeläbi kaob Teil kontroll, kui palju Te tegelikult meile maksma peate. Soovitame jälgida arvel rida "tasumata arvete summa seisuga...". Üldjuhul on seal kuupäevaks arve väljastamisele eelnenud päev, mis tähendab, et kui soovite tasuda kogu võla, tuleb sellele liita veel käesoleva arve summa.

Muhedat

Külakõrtsis saavad kokku kaks farmerit. Vanemal ja muidu teada-tuntud konservatiivsel härral on ühes kõrvas ilus kiviga kõrvarõngas.

"Kuidas siis nii?!"

"Ah, las ta olla," pomiseb vanem farmer pauralt.

"Ei noh, mis ajast sa nõnda edevaks oled muutunud," ei jäta teine mees järele.

"Sest ajast, kui mu naine selle minu autost leidis."

Tööjuubilar

5. novembril on **30.** tööjuubel jõudluskontrolli andmetöötuse osakonna Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja **Heili Reinhold**'il.

Õnnitleme!

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094
Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7735
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Aarne Põlluäär	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 517 4320	2. ja 4. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Rakvere 27, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Anne Rosenberg	Prääma küla, Paide vald	tel 385 0286	gsm 510 3312	K 9.30-15.00
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Rakvere	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Posti 30, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Malle Unt	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7878	E 10.00-14.00
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Aarne Põlluäär	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 517 4320	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00